МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Кафедра економічної та соціальної географії

На правах рукопису

ЛЕХКОБИТ КАТЕРИНА АНДРІЇВНА

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Спеціальність: 014.07 «Середня освіта (Географія)»
Освітньо-професійна програма: Середня освіта (Географія. Економіка)
Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Науковий керівник:
НОВОСАД ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА
кандидат економічних наук, доцент
кафедри економічної та соціальної географії

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ
Протокол №____
засідання кафедри економічної та соціальної географії
від _____2024р.
Завідувач кафедри
_____ доцент Погребський Т. Г.

ЛУЦЬК – 2024

АНОТАЦІЯ

Лехкобит К. А. Використання інформаційних технологій на уроках фінансової грамотності у закладах загальної середньої освіти – Рукопис.

Випускна кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр», спеціальності 014.07 «Середня освіта (Географія)», освітньої-професійної програми «Середня освіта (Географія. Економіка)». Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2024 р.

Випускна кваліфікаційна робота присвячена дослідженню використання інформаційних технологій у процесі викладання фінансової грамотності в закладах загальної середньої освіти. У роботі розкривається значення фінансової грамотності як ключової компетентності сучасної особистості, обґрунтовується необхідність її інтеграції в освітній процес та аналізуються можливості інформаційних технологій для підвищення ефективності навчання.

Дослідження охоплює сучасні підходи до впровадження інформаційних технологій (ІТ) у навчальний процес, зокрема використання інтерактивних платформ, електронних ресурсів, симуляторів, навчальних ігор та мобільних додатків. Окрему увагу приділено методам формування практичних навичок учнів у сфері фінансів через цифрові інструменти.

Результати роботи демонструють, що застосування інформаційних технологій сприяє підвищенню зацікавленості учнів, кращому засвоєнню фінансових концепцій та формуванню практичних навичок управління фінансами. Рекомендації, розроблені у межах дослідження, можуть бути використані вчителями для підготовки та проведення уроків, а також у процесі розробки навчальних програм.

Ключові слова: фінансова грамотність, інформаційні технології, освітній процес, інтерактивні платформи, середня освіта.

ABSTRACT

Lekhkobyt K. A. The use of information technologies in financial literacy lessons in general secondary education institutions - Manuscript.

Final qualification work for the educational degree “Master”, specialty 014.07 “Secondary Education (Geography)”, educational and professional program “Secondary Education (Geography. Economics)”. Lesya Ukrainka Volyn National University. Lutsk, 2024.

The final qualification work is devoted to the study of the use of information technologies in the process of teaching financial literacy in general secondary education institutions. The work reveals the importance of financial literacy as a key competence of a modern person, substantiates the need for its integration into the educational process, and analyzes the possibilities of information technology to improve learning efficiency.

The study covers modern approaches to the introduction of information technology (IT) in the educational process, including the use of interactive platforms, electronic resources, simulations, educational games and mobile applications. Particular attention is paid to the methods of developing students' practical skills in finance through digital tools.

The results of the study show that the use of information technology contributes to increasing students' interest, better learning of financial concepts and the development of practical financial management skills. The recommendations developed in the study can be used by teachers to prepare and conduct lessons, as well as in the process of developing curricula.

Keywords: financial literacy, information technology, educational process, interactive platforms, secondary education.

ЗМІСТ

ВСТУП 5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ 9
1.1. Компетентнісний потенціал курсу «Фінансова грамотність» на рівні базової середньої освіти 9
1.2. Використання інформаційних технологій в освітньому процесі курсів за вибором економічного спрямування 19
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ КУРСУ «ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ» З ВИКОРИСТАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ 27
2.1. Суть, роль та вплив ІТ на ефективність реалізації змісту курсу за вибором «Фінансова грамотність» 27
2.2. Методи та методичні прийоми викладання фінансової грамотності за допомогою інформаційних технологій 33
2.3. Особливості використання інформаційних технологій на уроках фінансової грамотності 40
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ІТ НА УРОКАХ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ 44
3.1. Моделювання та реалізація компетентністного уроку фінансової грамотності із застосуванням інформаційних технологій 44
3.2. Методичні рекомендації щодо ефективності використання ІТ на уроках фінансової грамотності 56
ВИСНОВКИ 61
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 66
ДОДАТКИ 74

ВСТУП

Актуальність теми. Високий рівень фінансової культури суспільства та розвиток підприємництва є важливими чинниками розвитку країни, її фінансової стабільності, економічної свободи та міжнародної конкурентоспроможності.

На сьогодні фінансова освіта набуває все більшої значущості, оскільки суспільство усвідомлює, наскільки важливе збереження фінансової стабільності держави. В усьому світі активно працюють над покращенням фінансової грамотності населення через освітні програми та глобальні концепції. У сучасних умовах підвищення рівня фінансової обізнаності обумовлено потребою в розвитку економіки та фінансових відносин, а також необхідністю адаптуватися до сучасних викликів і грамотно використовувати фінансові інструменти.

В Україні питання підвищення фінансової грамотності є надзвичайно актуальним. Кожній людині необхідно розвивати фінансові навички для забезпечення власного добробуту та фінансової незалежності. У нинішніх умовах війни та під час відбудови країни фінансова грамотність сприяє формуванню фінансової стійкості населення, допомагаючи краще протистояти економічним потрясінням та підтримувати добробут на рівні родини і держави в цілому. Для всіх нас важливо вміти приймати обдумані фінансові рішення, впевнено планувати майбутнє та досягати фінансових цілей.

«Підприємливість та фінансова грамотність» є однією з основних компетентностей, що необхідна для особистого розвитку, самореалізації, активної участі в громадському житті, соціальної згуртованості та підвищення можливостей працевлаштування. Формування цієї компетентності у молодого покоління українців є важливим завданням сучасної освіти в Україні.

Питання формування та розвитку фінансової грамотності в Україні вивчали та продовжують досліджувати значна кількість вчених-науковців: І. В. І. Безпалко [31], Р. Бонд [1], Л. Войтицька [31], Н. Дорошенко [10, 11], Т.

Кізима [20, 28, 59], А. Кузнєцова [48], Г. Кучерова [26], С. Панченко [29], О. Пєхота [39], Т. Смовженко [48, 54], О. Тригуб, В. Ролік [31], С. Юрій [59], та ін.

Відповідно до Закону України «Про освіту», компетентність «підприємливість та фінансова грамотність» визначена однією з 11 ключових. Враховуючи високий запит на фінансову грамотність серед батьків і педагогів, Міністерство освіти і науки України має намір запровадити обов'язкове вивчення предмета «Підприємництво та фінансова грамотність» для учнів 8 і 9 класів, починаючи з 2025 року. Таке впровадження відповідає сучасним освітнім тенденціям і є важливим кроком для підготовки учнів до реального життя, допомагаючи їм освоїти базові навички фінансового планування, управління коштами та підприємництва.

Підвищення рівня фінансової грамотності та культури серед населення є актуальним завданням для більшості країн світу, зокрема для України, незалежно від віку чи статі. Для досягнення кращих результатів у цьому напрямку доцільно розпочинати навчання з дошкільного віку, поступово нарощуючи знання. Адже що раніше дитина ознайомиться зі структурою фінансових відносин, то легше їй буде орієнтуватися в цій сфері на наступних етапах освіти та в подальшому житті. Шкільна освіта закладає основи розуміння соціального статусу, добробуту, суспільства та держави, а також розвиває навички заощадження, прийняття фінансових рішень та раціонального споживання. Таким чином, формування фінансової грамотності та культури не обмежується лише шкільним періодом.

Не менш важливим є також підготовка фахівців, які здатні працювати в різних умовах та застосовувати різні підходи для підвищення рівня фінансової грамотності, особливо серед молоді, яка є майбутнім країни. Тому питання підготовки майбутніх учителів загальноосвітніх закладів до розробки та впровадження ефективних технологій, методів і форм навчання, спрямованих на розвиток фінансової грамотності школярів і підвищення успішності

економічного та фінансового виховання української молоді, набуває особливої актуальності.

Мета і завдання дослідження. Мета магістерської роботи полягає у дослідженні особливостей використання інформаційних технологій у процесі вивчення фінансової грамотності в закладах загальної середньої освіти.

Для досягнення поставленої мети передбачено вирішення таких **завдань:**

– розкрити сутність поняття «фінансова грамотність» та її структуру ;

– дослідити особливості використання ІТ при вивченні фінансової грамотності в у ЗЗСО;

– проаналізувати методи та прийоми викладання фінансової грамотності за допомогою інформаційних технологій;

– розглянути паралелі вивчення фінансової грамотності школярів і молоді іноземними здобувачами та досвід здобуття фінансових компетентностей здобувачами освіти в Україні.

– провести оцінку ефективності використання інформаційних технологій при вивченні фінансової грамотності в закладах загальної середньої освіти з метою формування підприємницької компетентності;

– розробити методичні рекомендації щодо використання ІТ-технологій на уроках фінансової грамотності.

Об'єкт дослідження: процес викладання фінансової грамотності у ЗЗСО.

Предмет дослідження: інформаційні технології як інструмент підвищення ефективності навчання фінансової грамотності.

У процесі написання випускної кваліфікаційної роботи були використані такі загальнонаукові *методи дослідження:* діалектичний, статистичний, кількісного та якісного порівняння, прогнозування, узагальнення, аналіз і синтез, індукція та дедукція, тощо.

Практичне значення роботи полягає в тому, що вона має як науково-теоретичну, так і практичну цінність, підкреслюючи важливість фінансових знань в умовах швидкого розвитку інформаційних технологій та організації освітнього процесу з їх використанням. Розроблені в дослідженні підходи,

теоретичні узагальнення, висновки та рекомендації можуть бути застосовані при створенні навчальних посібників із методиками викладання відповідно до сучасної моделі освітнього процесу, а також у методичних рекомендаціях для підвищення ефективності застосування інформаційних технологій у викладанні фінансової грамотності.

Зазначені вище фактори підкреслюють актуальність проблематики обраної теми «Використання інформаційних технологій на уроках фінансової грамотності у закладах загальної середньої освіти».

Апробація наукових результатів. Результати дослідження були представлені на IX Міжнародній науково - практичній конференції «Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів», Луцьк, 8-9 лист. 2024 р. Тема доповіді «Використання інформаційних технологій на уроках фінансової грамотності»

Структура роботи. Випускна кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи – 85 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

1.1. Компетентнісний потенціал курсу «Фінансова грамотність» на рівні базової середньої освіти

Починаючи з 2011 року в Україні було проведено ряд досліджень щодо рівня фінансової грамотності споживачів фінансових послуг різних вікових категорій. Аналіз результатів проведеної роботи показав, що населення недостатньо добре розуміє основні фінансові поняття та погано орієнтується у можливостях використання різних фінансових продуктів. Фактом який викликав найбільше занепокоєння стало те, що найнижчий рівень фінансової грамотності - в українців віком 18–19 років. Показник становив лише 10,1 бала з 21. Висновок невтішний: у молоді, яка розпочинає самостійне фінансове життя нестача знань та навичок в управлінні ресурсами, плануванні бюджету, оцінці ризиків та прийнятті обґрунтованих рішень, а отже, вона є недостатньо готовою до непередбачуваних життєвих ситуацій.

Це дійсно серйозна проблема, яка вимагає системного підходу до виховання фінансової грамотності ще з шкільного віку. Процес підвищення рівня фінансової грамотності населення є довготривалим і охоплює широкий спектр заходів, що залежать від зусиль різних типів організацій. Основна мета цих заходів – сприяти розвитку навичок управління власними фінансами, забезпечити доступ до актуальної інформації про фінансові послуги та продукти, а також підвищити обізнаність громадян щодо можливостей ефективного використання коштів.

Одним із важливих джерел інформації про поточний стан та тенденції розвитку фінансової грамотності серед населення України є дослідження рівня фінансової грамотності, яке здійснюється за підтримки організації USAID. Проведення дослідження щодо фінансової грамотності серед населення України дозволило порівняти отримані результати з результатами інших країн,

що брали участь у подібних опитуваннях, організованих у 2020 та 2016 роках. Крім того, ці дані можна зіставити з результатами попереднього етапу дослідження в Україні, який було проведено в грудні 2018 року.

У ході опитування застосовувалась методика ОЕСР, що дозволила комплексно оцінити фінансові знання, ставлення до вирішення різноманітних питань управління особистими фінансами та фінансову поведінку населення (Рис. 1.1)

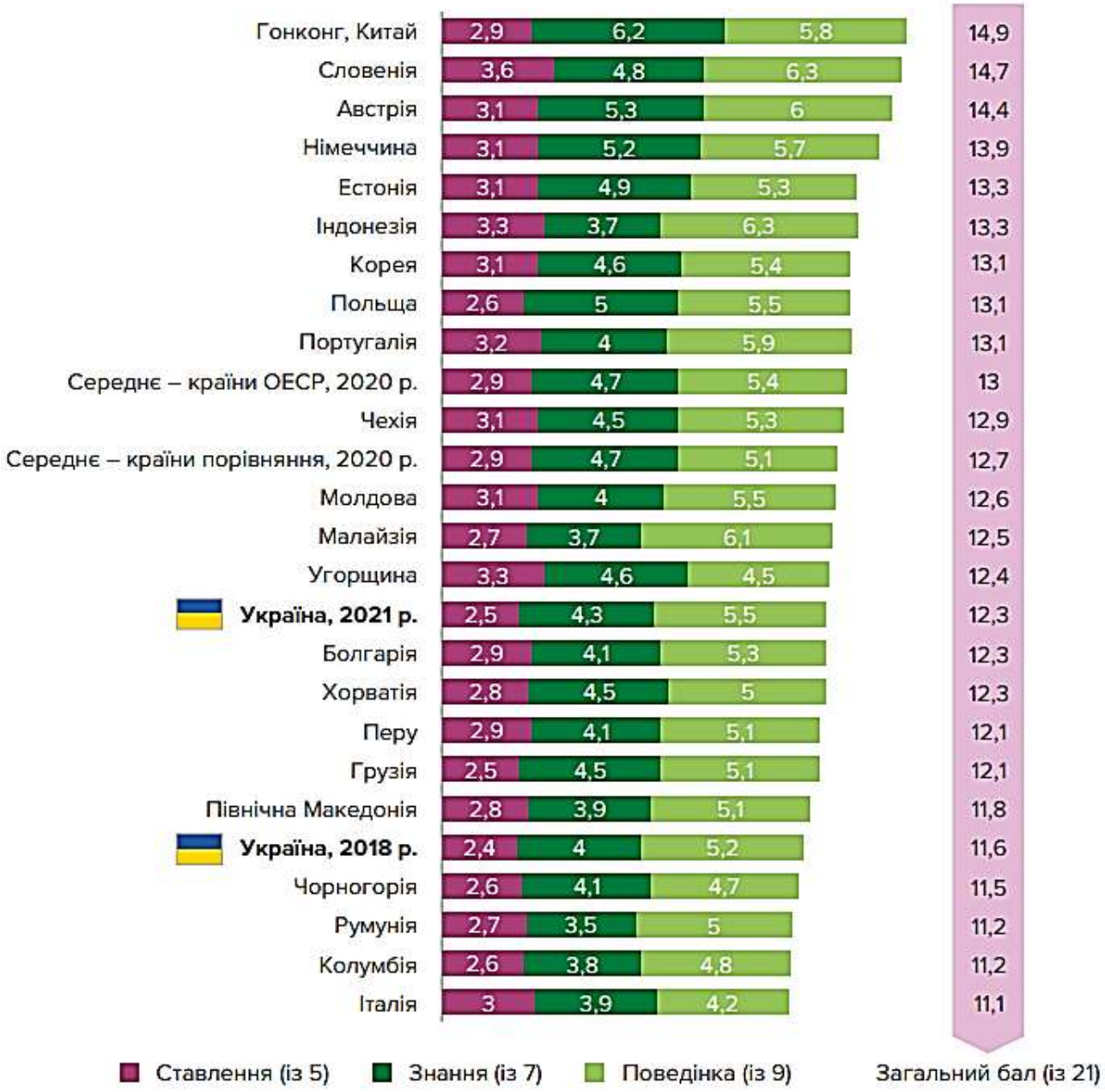

Рис. 1. 1. Індекс фінансової грамотності: Україна та інші країни, бали

У дослідженні 2021 року взяли участь 2 040 осіб віком від 18 до 79 років, що проживають в Україні. Результати показали, що рівень фінансової грамотності українців зріс на 6% — з 11,6 до 12,3 бала. Цей показник наблизився до середнього рівня серед країн, що брали участь у двох останніх опитуваннях ОЕСР і мають схожі соціально-економічні умови розвитку [56].

Відповідно до Програми USAID з технічної допомоги «Розвиток фінансового сектору» спільно зі Світовим банком в Україні започаткована стратегія популяризації фінансових знань та підвищення фінансової грамотності. Зокрема зміст діяльності Національного банку України щодо проекту з підвищення рівня фінансової грамотності населення полягає у підтримці та розвитку ініціатив з фінансової грамотності, які охоплюють всі цільові групи суспільства [35, 55].

Як було зауважено вище, в Україні існують значні відмінності у рівні фінансової грамотності серед різних вікових груп. Найнижчий рівень фінансової освіти спостерігається серед молоді віком 18–24 роки, особливо серед осіб 18–19 років. Ця вікова група не має достатнього життєвого досвіду, який міг би компенсувати недолік фінансових знань, а також часто не мала можливості ознайомитися з основами фінансової грамотності під час навчання в школі.

Науковці пропонують різні підходи до визначення поняття фінансової грамотності. Єдиного визначення наразі не існує, проте *фінансову грамотність* можна розуміти як сукупність знань і звичок, що забезпечують здатність ефективно управляти особистими фінансами, досягаючи максимальної прибутковості при мінімізації ризиків [54].

Т. О. Кізима визначає фінансову грамотність як поєднання світоглядних установок, навичок і знань, які дозволяють людині компетентно управляти власними фінансами та приймати обґрунтовані фінансові рішення [19, 27].

Досліджуючи освіченість у сфері фінансів, міжнародний консультант з фінансової грамотності Ш. Мунді, підкреслює, що фінансова грамотність передбачає надання знань, розуміння, навичок та впевненості, які дозволяють

особі приймати правильні фінансові рішення та діяти відповідно до конкретних обставин [33].

Т. С. Смовженко зазначає, що фінансова грамотність сприяє засвоєнню основних фінансових термінів та їх практичному застосуванню задля ухвалення раціональних рішень щодо доходів, витрат, заощаджень, вибору оптимальних фінансових інструментів, планування бюджету та накопичення коштів у перспективі [48].

Визначення фінансової грамотності як здатності ефективного використання знань у сфері фінансів та застосовування набутих навичок для максимізації вигод від управління особистими фінансами, а також для використання фінансових продуктів і послуг – основа дослідження Г. Ю. Кучерової.

Саме вона пропонує трактувати фінансову обізнаність як рівень знань і навичок у сфері фінансів, який формує компетентність особи у вирішенні фінансових питань. Відтак, ступінь фінансової грамотності громадян залежить від рівня їхньої фінансової обізнаності, а фінансова освіченість характеризується відповідним рівнем отриманої фінансової освіти [25].

О. А. Ковтун зазначає, що фінансова грамотність є здатністю населення ефективно розпоряджатися своїми фінансами. Вона включає вміння здійснювати фінансове прогнозування (короткострокове, середньострокове і довгострокове), вести облік доходів та витрат домашніх господарств, оптимізувати баланс між витратами на споживання і заощадженнями, розуміти різні банківські продукти та послуги, використовувати актуальні дані про стан грошового ринку, приймати обґрунтовані рішення щодо банківських продуктів і послуг, а також нести відповідальність за ці рішення [21].

Л. А. Зюман, у свою чергу, характеризує фінансову грамотність як сукупність знань, навичок та умінь, необхідних для прийняття усвідомлених рішень щодо планування, а також для ефективного управління фінансовими ризиками протягом життя. Якщо людина, здатна розробляти і розуміти

основний інструмент управління своїми фінансами - власний фінансовий план, то вона вважається фінансово грамотною [14].

Отже, фінансова грамотність включає знання економічних та фінансових понять, що дозволяє людині самостійно аналізувати та оцінювати основні економічні тенденції, а також розробляти моделі особистої фінансової безпеки відповідно до змінюваних умов.

Впровадження фінансової грамотності у школах розпочалося поступово, з урахуванням міжнародного досвіду та національних ініціатив. На сьогоднішній день в Україні вже здійснено ряд кроків у сфері шкільної освіти, спрямовані на формування рівня фінансової грамотності школярів. Розпочалися вони з вивчення предмета за вибором «Фінансова грамотність» у 2011–2012 р. В рамках експеременту, за підтримки USAID та Національного банку України, на базі закладів загальної середньої освіти було впроваджено компетентнісний підхід до навчального процесу, основним завданням якого є розвиток ключових компетентностей. Однією з таких компетентностей є «підприємливість і фінансова грамотність», яка повинна інтегруватися в усі навчальні предмети. Це сприятиме формуванню в учнів підприємницького хисту, економічного мислення, здатності раціонально поводитися як споживач, а також розвитку таких важливих якостей, як конкурентоспроможність, ощадливість, обдуманість у виборі товарів, робіт і послуг.

У 2013–2014 навчальному році курс «Фінансова грамотність» впровадили як вибірковий предмет у навчальні плани загальноосвітніх шкіл. Його реалізація відбулася в 450 навчальних закладах середньої освіти України, охопивши понад 14 000 учнів віком 16 років [11].

У наступні роки курс набув більшого поширення, його викладали у понад 600 загальноосвітніх школах, залучивши до навчання близько 20 000 учнів у всіх областях і регіонах країни. У 2015-2017 роки відбулося оновлення пілотної програми, розробка нових методичних матеріалів, активне залучення вчителів до спеціальних тренінгів. 2018 рік ознаменувався початком роботи над

інтеграцією фінансової грамотності в межах реформованої Нової української школи (НУШ).

Прийнята у 2020 році Концепція розвитку фінансової грамотності в Україні до 2025 року поставила акцент на інтеграцію елементів фінансової грамотності в навчальні предмети (зокрема географію, математику, економіку).

Як ми розуміємо, головні цільові групи програм фінансової освіти є: учні, здобувачі освіти та вчителі, які дають дітям знання, вміння і навички, необхідні для ефективного управління фінансовими ресурсами.

Основне завдання таких занять – через практичну діяльність, адаптовану до особливостей навчання в закладах загальної середньої освіти, сформувати у здобувачів освіти повноцінну картину світу фінансів, сприяти вибудовуванню довірливих відносин з дорослими з приводу грошей, більш свідомо ставитися до витрачання грошей, поважати і цінити працю батьків, підготувати до дорослого фінансового життя, сформувати вміння визначати доцільність користування тими чи іншими фінансовими послугами та оцінювати переваги й недоліки використання різних фінансових продуктів.

На даному етапі триває активізація роботи над формуванням фінансової грамотності як ключової компетентності учнів, масштабування інтегрованих підходів та підтримка міжнародних організацій. Ці кроки відображають поступовий перехід від окремих ініціатив до системної інтеграції фінансової грамотності у шкільну освіту, а отже. заклад загальної середньої освіти має стати основним середовищем здобуття та розвитку прикладних фінансових знань.

Окрім того, прийнята в Україні Національна стратегія розвитку фінансової грамотності до 2030 року ставить амбітну мету – значно підвищити рівень фінансової обізнаності серед громадян. Її затвердження стало результатом широких консультацій із понад 220 експертами та представниками 116 організацій, включаючи освітні установи, громадські організації, органи місцевого самоврядування, фінансові інституції та незалежних експертів.

Основні напрямки Стратегії передбачають:

1. *Розширення аудиторії та заходів*. Якщо раніше головним фокусом були діти та молодь, тепер до груп додано підприємців, ветеранів, дорослих громадян та людей похилого віку. Стратегія передбачає розробку адаптованих навчальних програм і ресурсів для кожної з цих категорій.

2. *Фінансова освіта з раннього віку*. У навчальних закладах буде створено сучасні навчальні ресурси й оновлено програми. Важливим нововведенням стане обов'язковий курс «Підприємництво і фінансова грамотність» для учнів 8-х класів із 2025 року та 9-х класів із 2026 року.

3. *Фінансова грамотність для дорослих*. Впроваджуватимуть навчальні програми для управління особистими фінансами, планування бюджету в умовах економічної нестабільності, а також підвищення обізнаності про сучасні фінансові продукти.

4. *Цифрова фінансова грамотність*. Планується розробка інтерактивних цифрових інструментів та навчальних матеріалів, спрямованих на безпечне використання фінансових послуг, захист від кіберзлочинів і покращення навичок цифрової платіжної безпеки.

Реалізація Стратегії дозволить підвищити економічну компетентність населення та забезпечити стабільний розвиток фінансової культури в Україні, що є важливим елементом соціально-економічного прогресу країни. Початок цього процесу має братися саме зі школи, адже саме в освітньому середовищі формуються базові знання, навички та цінності, які впливають на майбутні фінансові рішення громадян [2, 50, 51].

Варто зауважити, що введення і навчання курсу «Фінансова грамотність» вимагає використання застосування конкретних методів і форм діяльності з педагогічними працівниками. Зважаючи на перспективи розроблення програм дисципліни «Фінансова грамотність» для школярів основної школи, важливим є питання підготовки педагогічних працівників даних категорій до введення фінансової освіти в загальноосвітніх закладах. Доречним є розроблення і запровадження навчальних програм спеціальних курсів з метою підняття кваліфікації педагогічних працівників для їхньої підготовки до введення

дисципліни фінансової грамотності в школах і формування системи освіти у сфері фінансів та виховання в загальноосвітньому закладі.

Наслідком реформації сучасної української освіти стало прийняття Державного стандарту базової середньої освіти. Серед ключових компетентностей, які формують основу змісту та результатів навчання, виділяється - підприємливість і фінансова грамотність [8].

Відповідно до положення цього стандарту, визначено, що набуття головної компетентності з підприємливості та фінансової грамотності передбачає: ініціативність, спроможність використовувати можливості та реалізовувати ідеї, створювати цінності для інших у будь-якій сфері життєдіяльності; здатність до активної участі в житті суспільства, керування власним життям і кар'єрою; уміння розв'язувати проблеми; готовність брати відповідальність за прийняті рішення; здатність працювати в команді для планування і реалізації проектів, які мають культурну, суспільну або фінансову цінність, тощо.

У цьому ж документі категорія «компетентність» трактується як прагнення учнів застосовувати здобуті знання, вміння та навички на практиці для розв'язання завдань і проблем, які виникають у повсякденному житті, із використанням засвоєних цінностей і практичного досвіду [8].

Курс «Фінансова грамотність» має значний компетентнісний потенціал, спрямований на формування ключових життєвих навичок, необхідних для успішної інтеграції особистості в сучасне суспільство. Зокрема:

- *особистісні компетенції*, такі як фінансова самостійність, самоорганізація, критичне мислення, дозволять аналізувати та оцінювати ризики, планувати бюджет, ухвалювати обґрунтовані фінансові рішення;
- *соціальні компетенції* (комунікація, етика поведінки) - вміння обговорювати, консультуватися з експертами, працювати у команді, відповідально використовувати фінанси, враховувати соціальні наслідки фінансових рішень;

- *професійні компетенції* (знання фінансових інструментів, фінансове планування, раціональне споживання) - розуміння принципів роботи установ, суть інфляції і можливостей інвестування, аналіз потреб і можливостей, усвідомлене споживання;
- *інформаційні компетенції* (цифрова грамотність, фінансова безпека) передбачають використання онлайн-сервісів для управління фінансами (мобільний банкінг, онлайн-інвестиції), захист персональних даних, обережність із шахрайськими схемами.

Відповідно до поставленого акценту на інтеграцію елементів фінансової грамотності в навчальні предмети, ключові *міжпредметні компетенції* (математична, географічна компетентності, екологічна свідомість) мають надзвичайно важливе значення. Саме вони дають можливість аналізувати й обчислювати доходи, витрати, відсотки за депозитами або кредитами, розуміння регіональних і глобальних економічних процесів, впливу географічного розташування на економічний розвиток, оцінка впливу фінансових рішень на довкілля, та ін [24].

Стратегія викладання спеціалізованого курсу з фінансової грамотності може реалізовуватися також у форматі дистанційного або змішаного навчання. Це досягається шляхом проведення консультацій через Інтернет, виконання індивідуальних практичних завдань, а також самостійного опрацювання освітніх матеріалів, рекомендованих педагогами курсу.

Самостійна діяльність учнів має бути спрямована на збір та аналіз матеріалів, що стосуються розвитку фінансової освіти, розробку власних конспектів уроків з курсу «Фінансова грамотність», створення презентацій індивідуальних проєктів, виконання тестових завдань тощо. Усі навчальні матеріали об'єднуються у методичний посібник для вчителя курсу «Фінансова грамотність» у базовій школі.

Для прикладу, навчальні матеріали, які були підготовлені під керівництвом доктора економічних наук, Т. С. Смовженко, містять програму курсу «Фінансова грамотність», навчальний посібник і робочий зошит для

школярів, навчальний посібник для педагогічного працівника. Навчальна програма курсу «Фінансова грамотність» розрахована на цілий академічний рік і містить чотири блоки, а саме: 1. Вступ до особистих фінансів. 2. Заощадження і вкладення. 3. Запозичення. 4. Страхова справа і свій бюджет.

Інтерактивний електронний посібник з курсу "Фінансова грамотність" для учнів старших класів загальноосвітніх навчальних закладів підготовлено колективом авторів за загальною редакцією доктора економічних наук, професора Смовженко Т.С.

Важливим етапом даного експерименту стало створення у 2015 році навчальних програм : «Родинні фінанси» (5 кл.), «Фінансово- грамотний споживач» (6 кл.), «Фінансова культура» (7 кл.), «Прикладні фінанси» (8 кл.), «Економіка та Фінанси» (9 кл.), які отримали гриф Міністерства освіти і науки України «Схвалено для використання у закладах загальної середньої освіти» [13].

Отже, період навчання в закладах загальної середньої освіти, коли відбувається знайомство й початок адаптації до активного життя в умовах ринку є найкращим періодом для засвоєння необхідних знань і формування навичок грамотної фінансової поведінки.

Для презентації розроблених конспектів уроків пропонується використання формату панорамного уроку – оригінального огляду системи уроків курсу, в якому беруть участь кілька вчителів. Вони доповнюють один одного, демонструючи найбільш ефективні методи та прийоми роботи зі школярами.

Підсумовуючи розглянутий матеріал, можна зробити висновок, що компетентнісний підхід у спеціалізованому курсі «Фінансова грамотність» в основній школі, що забезпечує базову загальну середню освіту, дозволяє не тільки отримати знання, але й формувати практичні навички та розвивати критичне мислення, необхідне для успішного розв’язання таких завдань:

- розширення знань із макроекономіки, розуміння сутності та значення фінансів і фінансових взаємовідносин у соціальному, економічному та політичному контекстах;

- з’ясування значущості фінансової освіти як ключового чинника економічної стійкості;

- розробка методичної системи інтеграції фінансової грамотності в навчальний процес основної школи, що забезпечує здобуття базової загальної середньої освіти [23, 28].

Ці аспекти демонструють, наскільки фінансова грамотність проникаючи в різні сфери життя, виходить за рамки звичайного управління фінансами, адже інвестування часу в підвищення рівня фінансової грамотності — це, по суті, «актив з високою прибутковістю».

На сьогодні державні програми і стратегії збільшення ступеня фінансової грамотності громадян опрацьовані й ухвалені на національному рівні в тридцяти чотирьох державах світу [19].

Аналіз досвіду запровадження міжнародних і національних програм і стратегій формування фінансової грамотності населення під егідою Світового банку, Організації економічного співробітництва і розвитку та інших міжнародних організацій через систему освіти свідчить, що такий підхід забезпечує головне джерело зростання набутих компетентностей фінансової грамотності населення.

1.2. Використання інформаційних технологій в освітньому процесі курсів за вибором економічного спрямування

Швидкий розвиток інформаційних технологій у сучасному світі сприяє активним змінам в освітньому процесі, зокрема через різноманіття методів і форм навчання, вдосконалення процедур отримання, обробки та засвоєння інформації. Поняття «інформаційні технології (ІТ)» трактується – як сукупність методів, засобів та процесів, спрямованих на створення, збереження, обробку, передачу і використання інформації з метою забезпечення ефективного

функціонування різних сфер діяльності людини та суспільства. Основними характеристиками інформаційних технологій є:

- автоматизація процесів обробки інформації;
- інтеграція даних з різних джерел;
- доступність інформації у глобальних і локальних мережах;
- швидкість обміну даними та забезпечення їхньої актуальності.

Інформаційні технології відіграють ключову роль у розвитку економіки, освіти, науки, медицини та інших галузей, сприяючи підвищенню ефективності, продуктивності та інноваційності.

В рамках реформування освітньої системи в Україні, у контексті розвитку та широкого застосування комп'ютерних технологій, навчальний процес в освітніх закладах має базуватися на використанні інформаційних технологій, що сприяє диференціації та гуманітаризації освіти, а також інтенсивному розвитку й реалізації духовного та інтелектуального потенціалу молоді. Згідно з чинним Законом України «Про освіту», метою освітнього процесу є «всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, здатної до життя в суспільстві та цивілізованої взаємодії з природою, прагнення до самовдосконалення та навчання протягом життя, готовність до свідомого життєвого вибору, самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності», а також «здобуття високого рівня наукових, творчих мистецьких, професійних та загальних компетентностей, необхідних для діяльності за певною спеціальністю чи в певній галузі знань». Закон також визначає перелік ключових компетентностей, необхідних для досягнення цієї мети. До таких, з-поміж інших, віднесено: підприємливість і фінансова грамотність, компетентність у галузі природничих наук, техніки і технологій, інноваційність та інформаційно-комунікаційна компетентність [15].

Саме вона передбачає наявність в учнів інформаційно-цифрових навичок. За даними сучасних досліджень, ця компетентність охоплює «досить значне використання інформаційно-комунікаційних технологій для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією в професійній діяльності, публічному просторі та

особистому спілкуванні. До її складових також належать інформаційна та медіаграмотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, робота з базами даних, навички забезпечення безпеки в Інтернеті та кібербезпеки, а також розуміння етики роботи з інформацією, зокрема авторського права та інтелектуальної власності» [20].

Окрім того, інтеграція педагогічної науки та практики в новітні інформаційні простори являє собою одну з основних особливостей сучасної освіти. Їхня взаємодія і взаємодоповнення не лише спричинили якісні зміни в освітньому просторі, а й стали причиною виникнення численних нових навчальних технологій. Ключові аспекти цього процесу інтеграції включають:

- інтернет як глобальну інформаційну базу;
- інтернет як платформу для наукового обміну та засіб передачі знань і вмінь;
- інтернет як простір для практичного застосування наявних знань і здобутого досвіду у різних видах освітньої діяльності.

Для забезпечення цієї інтеграції та комплексного підходу до навчання необхідно залучати учнів загальноосвітніх закладів до створення електронних освітніх ресурсів і використання технологій у глобальній мережі Інтернет. Ці ресурси перевіряються під час відкритих заходів, уроків, що проводяться разом з учнями, студентами, вчителями, викладачами та батьками.

Впровадження інформаційних компетентностей у навчальний процес загальноосвітніх закладів сприяло появі сучасних педагогічних технологій, таких як навчання через тренінги, інтерактивні методи, перевернуте навчання (flipped learning), самостійне навчання, мобільне (m-learning), всепроникне (u-learning), електронне (e-learning) і дистанційне навчання [49]

Для їх ефективного впровадження необхідні:

- високошвидкісний доступ до Інтернету та безкоштовний Wi-Fi у закладі;
- відповідний рівень інформаційних і цифрових компетентностей усіх учасників освітнього процесу;

- технічне забезпечення та створення якісної програмно-методичної бази.

Ефективна реалізація різних форм навчання потребує створення динамічного інформаційно-освітнього середовища. Таке середовище повинно забезпечувати активну взаємодію між учасниками процесу, гнучкість і відкритий доступ до ресурсів у будь-який час. Особливо перспективними є онлайн-платформи, організовані на основі хмарних технологій, які дозволяють працювати з програмами без встановлення на конкретний пристрій, забезпечують доступ до даних з будь-якого пристрою, підключеного до Інтернету.

Основні тенденції розвитку хмароорієнтованого освітнього середовища включають:

- створення індивідуальних освітніх просторів;
- зняття обмежень щодо доступу до ресурсів із будь-якого місця та в будь-який час;
- покращення умов колективної роботи, зокрема, відеоконференцій;
- інтеграцію сервісів на основі хмарних технологій;
- впровадження стандартів інформаційно-комунікаційної інфраструктури закладів;
- використання великих даних (Big Data) для проектування навчальних систем;
- підвищення рівня безпеки й надійності систем. [57].

Сьогодні широке використання мають системи, що забезпечують взаємодію у режимі реального часу (on-line), зокрема Google Classroom, Canvas та інші. Вони створюють єдиний освітній простір із доступом до електронних ресурсів, програмного забезпечення і засобів зв’язку високої якості.

Застосування хмарних технологій також має переваги: спрощення процесів установки, підтримки та ліцензування програмного забезпечення; гнучкість у використанні різноманітних програм; зменшення витрат на

обладнання; організація великих розрахунків і зберігання значних обсягів даних; мобільність навчального процесу [17].

Слід відмітити, що інформаційні технології (ІТ) відіграють ключову роль у підвищенні якості та ефективності освітнього процесу в курсах за вибором економічного спрямування. Їх використання забезпечує інтерактивність, доступність до сучасних економічних даних, можливість моделювання реальних ситуацій і розширення інструментарію для викладання.

Розглядаючи основні напрями використання інформаційних технологій в курсах економічного спрямування можна відмітити:

1. Мультимедійні презентації. Це ефективний й функціональний наочний навчальний засіб, що є сукупністю різних засобів подання інформації (текст, зображення, звук, анімація тощо який використовується підчас проведення уроків, лекцій, семінарів, конференцій тощо. Їх використання забезпечує одночасний вплив на зір та слух учнів, що дає змогу досягти максимальної ефективності сприйняття навчального матеріалу.

2. Електронні тести. Характерною рисою сучасної педагогічної науки є зміна структури й змісту освіти, пов‘язана з інформатизацією суспільства в цілому. Нові методи навчання, засновані на активних, самостійних формах оволодіння знаннями та формування компетенцій, витісняють методи, що використовуються традиційною методикою навчання. Вони потребують таких нових підходів оцінювання рівня навченості, які відповідали б усім вимогам, що висуваються сучасною педагогічною наукою.

Сьогодні тестування в нашій країні стало загальноприйнятою формою контролю та оцінювання рівня знань учнів. Використання комп’ютерних технологій у тестуванні дає змогу здійснити значні зміни в оцінюванні рівня навченості.

Поступовий перехід від традиційних форм контролю і оцінювання знань до комп’ютерного тестування відповідає духові часу та загальній концепції модернізації й комп’ютеризації вітчизняної освіти.

3. Відеоматеріали. Сучасний рівень розвиненості інформаційних і комунікаційних технологій значно розширює можливості доступу до інформації як для педагогів, так і для учнів. Вони знаходять своє застосування в різних предметних областях, посилюючи ефективність навчання, допомагаючи кращому засвоєнню учнями як окремих тем, так і навчальних дисциплін у цілому. Безперечним є той факт, що всесвітня мережа Інтернет дедалі більше використовується в освітній галузі. Її ресурси мають велике значення і можливості для всіх учасників навчального процесу, забезпечують доступ до великої кількості літератури в електронному вигляді, програм (у тому числі навчальних), дають змогу оперативно обмінюватись інформацією і досвідом, займатися самоосвітою, оптимізувати навчальний процес, зокрема ліквідувати прогалини щодо наочності, поповнюючи відеоматеріалами (мультимедійними засобами) курси економвчного спрямування [7, 26].

В якості сучасних наочних матеріалів зазвичай використовується презентація у форматі Microsoft PowerPoint. Рідше використовується flash-анімація, відеоролики й натурні зйомки.

4. Електронні освітні платформи та системи управління навчанням:

- ✓ Платформи, такі як Moodle, Google Classroom, Edmodo, дозволяють організувати дистанційне або змішане навчання.
- ✓ Вони забезпечують доступ до матеріалів курсу, інтерактивні тести, індивідуальні завдання, обговорення тощо.

5. Використання спеціалізованого програмного забезпечення:

- ✓ Програми для фінансового моделювання (Excel, Tableau and R) дозволяють вивчати бюджетування, аналіз даних, створення прогнозів.
- ✓ Економічні симулятори, такі як SimCity чи MarketWatch Virtual Stock Exchange, дають змогу в інтерактивній формі зрозуміти принципи роботи ринків, інвестицій і менеджменту.

6. Інтерактивні ресурси та мультимедіа:

- ✓ Використання відеолекцій, подкастів, анімацій (YouTube-канали, TED Talks) робить навчання більш наочним і захоплюючим.

✓ Інфографіка та динамічні графіки полегшують розуміння складних економічних процесів.

7. Інструменти для співпраці та проєктної діяльності

✓ Хмарні сервіси (Google Docs, Microsoft Teams, Trello) сприяють спільній роботі над груповими проєктами, наприклад, створення бізнес-плану чи аналізу ринку.

✓ Соціальні мережі та форуми можуть використовуватись для обговорення кейсів і обміну думками.

8. Онлайн-ресурси для доступу до актуальної інформації

✓ Економічні новини, бази даних (World Bank, Statista, Trading Economics) забезпечують студентів сучасними реальними даними для аналізу.

✓ Використання відкритих освітніх курсів (Coursera, Khan Academy, Prometheus) розширює можливості навчання.

9. Гейміфікація освітнього процесу

✓ Використання ігрових елементів, таких як економічні вікторини, бізнес-симулятори чи рольові ігри, допомагає закріпити теоретичний матеріал на практиці [32].

Для прикладу у розділі «*Підприємливість і підприємництво*» містяться теми: «Економічний спосіб мислення», «Шукаємо бізнес-ідею», «Створюємо бізнес-команду», «Де взяти гроші для реалізації бізнес-проєкту?», «Управління фінансами в бізнесі», «Формуємо бізнес план», «Ризики підприємницької діяльності» і «Реклама та комунікації – рушії бізнесу», що дозволяють використати симулятор бізнесу, наприклад, Marketplace Live. Цей інструмент дає можливість студентам віртуально створювати компанії, управляти маркетингом, фінансами та командою, а також аналізувати результати у конкурентному середовищі. Також, у межах вивчення цих тем, можна організувати інтерактивні заняття з використанням кейс-методу, бізнес-ігор і симуляцій, які сприяють розвитку критичного мислення, навичок командної роботи та прийняття рішень. Студенти можуть працювати над створенням

стартапів, де вони визначають актуальні проблеми, пропонують інноваційні ідеї та презентують свої рішення потенційним «інвесторам».

Додатково, корисними є завдання з розробки SWOT-аналізу для бізнес-проєктів, що допомагає оцінити сильні й слабкі сторони, можливості та загрози. Такі вправи дозволяють не лише зрозуміти основи підприємницької діяльності, а й застосувати теоретичні знання на практиці.

Для більш поглибленого вивчення теми можна інтегрувати сучасні цифрові інструменти, такі як таблиці Google, платформи для управління проєктами (Trello, Asana) та інструменти для фінансового аналізу (наприклад, PlanGuru або QuickBooks). Інтеграція таких методів та інформаційних технологій сприяє формуванню підприємливості та фінансової грамотності, забезпечуючи сучасний і практично орієнтований підхід до навчання. Також вони можуть бути використані для підвищення ефективності навчального процесу на економічних курсах, сприяючи інтеграції теоретичних знань з практичними навичками та сучасними технологіями.

Отже, використання інформаційних технологій в освітньому процесі курсів за вибором економічного спрямування має важливе значення для покращення навчального досвіду здобувачів освіти. Зокрема, це включає інтеграцію різноманітних інструментів, таких як комп'ютерні програми, онлайн-платформи, віртуальні лабораторії, симуляції економічних процесів, а також використання інтернет-ресурсів для надання доступу до актуальних даних та матеріалів. Такі технології дозволяють покращити візуалізацію складних економічних концепцій, сприяють розвитку аналітичних та дослідницьких навичок студентів, а також забезпечують інтерактивність та доступність навчального процесу.

Крім того, використання інформаційних технологій сприяє персоналізації навчання, оскільки учні можуть регулювати темп вивчення матеріалу, а також отримувати миттєвий зворотний зв'язок щодо виконання завдань. Це також відкриває можливості для інтеграції глобальних економічних даних та

досліджень, що важливо для підготовки майбутніх фахівців, здатних працювати в міжнародному економічному середовищі [4].

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ КУРСУ «ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ» З ВИКОРИСТАННЯМ ІТ

2.1. Суть, роль та вплив ІТ на ефективність реалізації змісту курсу за вибором «Фінансова грамотність»

Сучасний світ неможливо уявити без інформаційних технологій, які проникають у всі сфери життя, зокрема й у шкільну фінансову освіту. Інформаційні технології (ІТ) відіграють ключову роль у модернізації освітнього процесу, особливо у викладанні сучасних курсів, таких як «Фінансова грамотність». Використання ІТ дозволяє зробити навчання більш інтерактивним, практикоорієнтованим та адаптованим до потреб учнів, що суттєво підвищує ефективність реалізації змісту курсу. У контексті курсу «Фінансова грамотність» ІТ сприяють створенню динамічних освітніх середовищ, які дозволяють здобувачам освіти глибше засвоювати складні фінансові концепції через інтерактивні симуляції, моделювання реальних ситуацій та адаптивні освітні платформи.

Інноваційні інформаційні технології навчання, зокрема, комп’ютерні технології, Internet-технології, мультимедійні, активно використовуються у педагогічній практиці з економічних дисциплін дозволяючи при цьому визначити такі напрями застосування інформаційних технологій:

1. *Використання інформаційних технологій під час навчальних занять.*

Інформаційні технології активно інтегруються в навчальний процес для підвищення ефективності пізнавальної діяльності учнів. Зокрема, під час уроку ефективним є використання мультимедійного супроводу, який не лише робить навчання наочним, а й дозволяє подати великий обсяг інформації в обмежений час. Принципи мультимедійних технологій базуються на одночасному

поєднанні візуального та слухового сприйняття, а також синтезі й синхронізації вербальних і невербальних знань [6, 7].

Здобувачі освіти, також активно використовують електронні підручники, словники та методичні рекомендації з різних економічних дисциплін, що сприяє ефективному засвоєнню матеріалу.

2. Застосування інформаційних технологій під час самостійної роботи не лише сприяють індивідуалізації навчання, дозволяючи студентам обирати зручний темп і обсяг роботи, а й стимулюють творчість та критичне мислення.

Цікавою і творчою стає робота з Інтернет-ресурсами щодо пошуку потрібної інформації для написання реферату, підготовки наукового повідомлення, та ін.

Створення мультимедійних презентацій та формування списків ресурсів, не лише покращують якість сприйняття інформації, але й розвивають навички візуалізації даних, а також допомагають у формуванні навичок систематизації та аналізу інформації. Такий підхід вивчення фінансової грамотності забезпечує умови для самореалізації особистості, адже учні не тільки опановують нові знання, а й розвивають компетентності, необхідні для подальшого навчання та професійної діяльності.

3. *Формування електронної бібліотеки.*

Сучасні технологічні інструменти надають нові можливості для візуалізації навчальних матеріалів та створення електронних підручників, посібників і навчально-методичних комплексів, які повинні активніше використовуватися в навчальному процесі.

Візуалізація початкових та проміжних даних, а також результатів обробки в зручному для учнів форматі, використання комп’ютерної анімації для представлення теоретичного та практичного матеріалу, тестів і завдань для самоаналізу й самоконтролю — усе це сприяє постійному розвитку методів і форм застосування електронних посібників.

Електронні бібліотеки також забезпечують можливості для колаборації між учнями та викладачами, дозволяючи швидко обмінюватися інформацією, перевіряти знання за допомогою тестових завдань, організовувати вебінари чи інтерактивні семінари. Таким чином, інформаційні технології стають потужним інструментом у формуванні сучасного освітнього середовища, що орієнтоване на практичні потреби учнів і студентів.

Таким чином, практика використання інформаційних технологій дозволяє створити принципово нову інформаційну освітню сферу, що надає широкі можливості для навчальної діяльності, значно впливає на перерозподіл ролей між її учасниками, підвищує мотивацію, розвиває самостійність, забезпечує індивідуалізацію та диференціацію освітнього процесу, сприяє формуванню професійної компетентності майбутніх фахівців, здатних ефективно працювати в умовах інформаційно-інноваційного суспільства [42, 44].

Визначаючи основні переваги використання сучасних комп'ютерних технологій у навчальному процесі можна сказати, що сучасні комп'ютерні технології відкривають широкі можливості для вдосконалення навчального процесу. До їх основних переваг належать:

1. *Висока швидкість інформаційного обміну.* Комп'ютерні технології забезпечують миттєву передачу даних між користувачами, що сприяє оперативності в роботі та навчанні.

2. *Можливість спілкування без обмежень у просторі.* Використання онлайн-платформ дозволяє взаємодіяти людям із різних куточків світу, організовувати міжнародні конференції, вебінари та співпрацювати над спільними проектами.

3. *Різноманіття форм взаємодії.* Комп'ютерні технології підтримують інтерактивні методи навчання, включаючи онлайн-курси, мультимедіа-матеріали, симуляції та віртуальні лабораторії, що робить навчання більш цікавим і доступним.

4. *Доступ до інформаційних і навчальних ресурсів у будь-який час.* Хмарні технології та цифрові платформи забезпечують можливість

використання матеріалів без часових обмежень, що особливо актуально для самостійного навчання.

Комп'ютерні технології стають незамінними помічниками педагогів і учнів у роботі з інформаційними потоками. Вони дозволяють моделювати та ілюструвати процеси, явища, об'єкти й події, що сприяє глибшому розумінню навчального матеріалу. Сьогоднішні учні, часто випереджаючи освітян у використанні ІКТ, демонструють необхідність адаптації освітньої системи до нових реалій.

В умовах стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) освіта змінює свої пріоритети, а навички роботи з інформацією стають критично важливими. Це вимагає від педагогів здатності до змін, активності, швидкого прийняття рішень, постійного самовдосконалення та навчання впродовж усього життя [49].

Окрім того, інформаційні технології не лише покращують доступ до навчальних матеріалів, але й забезпечують можливості для інтерактивного та індивідуального навчання, відкривають нові горизонти для реалізації фінансової освіти, дозволяючи студентам отримувати необхідні навички для успішного фінансового планування і прийняття рішень.

Розглянемо, яким чином застосування ІТ сприяє підвищенню ефективності реалізації курсу «Фінансова грамотність»:

1. *Забезпечення доступності навчання.* ІТ дають змогу створити дистанційні та змішані формати навчання, що підвищує доступ до якісного освітнього контенту.

2. *Персоналізація навчального процесу.* Використання ІТ дозволяє адаптувати навчальні матеріали під потреби кожного учня. На основі результатів тестувань, оцінок і взаємодії з навчальними матеріалами можна адаптувати програму курсу під конкретні потреби студента. Це дозволяє кожному учаснику курсу отримувати індивідуальну підтримку і пройти навчання в оптимальному темпі.

3. *Розвиток критичного мислення.* Інтерактивні завдання, засновані на реальних даних, сприяють формуванню навичок аналізу, оцінки ризиків і прийняття рішень.

4. *Візуалізація даних.* Мультимедійні презентації, графіки, діаграми та анімації спрощують сприйняття складних фінансових тем.

5. *Інтерактивне навчання.* Використання ІТ дозволяє інтегрувати симуляції, інтерактивні карти, відеоматеріали та віртуальні тури, що робить процес навчання більш захопливим і практично орієнтованим.

6. *Зростання зацікавленості учнів.* Інтерактивні інструменти залучають учнів до активної участі у навчальному процесі, що сприяє глибшому засвоєнню матеріалу.

7. *Автоматизація оцінювання.* Платформи для онлайн-освіти забезпечують швидкий і точний аналіз результатів тестів, завдань і рефлексій, дозволяючи викладачам більше уваги приділяти методичній роботі.

8. *Моделювання реальних ситуацій.* Завдяки програмам, що створюють економічні, географічні або екологічні моделі, студенти можуть вивчати вплив рішень у симульованому середовищі.

9. *Візуалізація даних.* Інструменти, такі як GIS (геоінформаційні системи), дозволяють демонструвати складні географічні явища або економічні процеси у зрозумілому графічному вигляді.

10. *Колаборація та комунікація.* Хмарні платформи дають змогу студентам працювати в команді над проєктами, ділитися результатами досліджень та отримувати фідбек у реальному часі.

11. *Підтримка компетентнісного підходу.* ІТ сприяють формуванню не лише теоретичних знань, але й важливих компетенцій, таких як планування бюджету, аналіз інвестицій чи управління ризиками.

12. *Оцінка прогресу.* Використання цифрових платформ дозволяє легко моніторити успіхи учнів і коригувати навчальний процес.

13. *Навички для майбутнього.* Використання ІТ у навчанні не тільки сприяє засвоєнню предмету, а й розвиває цифрові компетенції, необхідні для сучасного ринку праці.

Отже, інформаційні технології є важливим елементом сучасного підходу до якісного вивчення та викладання курсу «Фінансова грамотність». Їх впровадження не лише підвищує якість навчального процесу, але й сприяє формуванню фінансово грамотного покоління, яке здатне успішно функціонувати в умовах складної економіки сьогодення [37].

Для вдосконалення використання сучасних інформаційних засобів у процесі навчання фінансової грамотності в закладах загальної середньої освіти важливим є врахування як міжнародного досвіду, так і української практики. Дослідження американських та європейських науковців підтверджують, що навчання за допомогою ІТ сприяють збільшенню частки засвоєння навчального матеріалу, бо впливають не лише на свідомість студента, а і на його почуття та волю, а саме: лекція – 5% засвоєння, читання навчальних текстів – 10%, відео/аудіо матеріали – 20%, демонстрація – 30%, робота в дискусійних групах – 50%, практика через дію – 75%, навчання інших і застосування отриманих знань – 90% засвоєння [36].

Отже, підвищення рівня фінансової грамотності громадян виступає не лише складовою освіченості населення, але й ключовим чинником забезпечення фінансової безпеки держави.

Системна програма з підвищення фінансової грамотності є одним із найкомплексніших та найефективніших освітніх інструментів, що готує здобувачів освіти до роботи з динамічними і складними фінансовими інфраструктурами.

Ці заходи мають бути комплексними, із залученням органів державної влади, закладів загальної середньої освіти, здобувачів освіти, студентів, слухачів, батьків та ін. Особлива роль у цьому процесі належить загальноосвітнім закладам, оскільки, саме вони відповідають за забезпечення якісних та професійних освітніх проєктів, а використання інформаційних

освітніх технологій у процесі засвоєння базового курсу «Фінансова грамотність», як свідчить практика, створює сприятливі умови для розкриття здібностей учнів і реалізації їх творчого потенціалу.

2.2. Методи та методичні прийоми викладання фінансової грамотності за допомогою інформаційних технологій

Інформаційні технології (ІТ) відкривають нові можливості для підвищення якості освіти, зокрема у викладанні фінансової грамотності. Використання цифрових інструментів сприяє інтерактивності навчання, активізації пізнавальної діяльності учнів і формуванню ключових фінансових компетенцій, а також дозволяють розширити межі традиційного навчального процесу, інтегруючи в нього новітні інструменти для створення інноваційних методів викладання.

Фінансова освіта повинна базуватися на чітких принципах, зокрема: розробленних державних стандартах фінансової освіти, визначеній цільовій аудиторії, дотриманні експертності та об’єктивності. Національні стандарти фінансової грамотності включають навчальні програми та плани, методики, технології й освітні інструменти для практичного впровадження цих програм, критерії оцінювання знань, а також заходи з підготовки науково-педагогічного та викладацького складу.

Для досягнення найкращих результатів у процесі навчання фінансової грамотності в закладах загальної середньої освіти необхідно вдосконалювати інформаційні компетентності учнів. Реалізація комплексного підходу до створення навчальних і методичних матеріалів, а також інформаційно-освітніх продуктів і послуг є неможливою без впровадження інтерактивних методів навчання. Ці методи передбачають використання інноваційних підходів до навчання із залученням сучасних електронних технологій, ресурсів Інтернету та ін. [53].

Загалом, *метод навчання* – це особлива форма організації навчального процесу і подачі матеріалу та спосіб упорядкованої взаємопов'язаної діяльності вчителя й учнів, спрямованої на розв'язання завдань освіти. Сучасні методи навчання, охоплюють як цілком нові, так і оновлені традиційні методи викладання, авторські методики – називають інноваційними.

Аналізуючи методи викладання фінансової грамотності за допомогою інформаційних технологій можемо виділити:

1. *Компетентнісний метод* – навчання, спрямоване на розвиток навичок, умінь і якостей, необхідних для професійної діяльності. Викладач підбирає практичні завдання, максимально наближені до реальних професійних ситуацій, що дозволяє студентам засвоювати матеріал через практику.

2. *Різноманітні інтегровані методи навчання*. Включають особливі принципи побудови занять: заняття-аукціон, заняття-лабіринт, заняття-подорож, заняття-ділова зустріч, заняття-навчальна конференція, заняття-експедиція, заняття-виставка, заняття-інсценування, заняття-експеримент і т.д. Незвичайний формат сприяє створює умови для активної участі школярів, стимулює їхню уважність та зацікавленість у навчальному процесі.

3. *Проєктно-дослідницький метод.* У цьому методі студенти працюють у парах або групах, виконуючи комплекс завдань чи вирішуючи проблемне питання. Їм надається визначений час та, за необхідності, додаткові ресурси. Цей метод спрямований на розвиток аналітичних і пошукових навичок, а також на формування командної роботи.

4. *Нові форми роботи з інформацією*: складання карт, відеоогляд, сторітелінг, скрайбінг, портфоліо. Ці підходи сприяють глибокому розумінню матеріалу та творчому підходу до його опрацювання.

5. *Заняття на основі інформаційно-комунікаційних технологій.* Такий метод включає роботу з різноманітними цифровими ресурсами, наприклад: мобільними додатками, комп’ютерними програмами, віртуальними словниками, інтерактивними картами. Саме цей метод дозволяє поєднати

сучасні технології з навчальним процесом, що значно підвищує його ефективність [1, 43].

Якщо розглядати конкретні методи та прийоми ефективних технологій навчання, які сприяють розвитку фінансової грамотності учнів, то їх можна розподілити таким чином:

1. Інтерактивні методи навчання

- *Онлайн-курси та платформи:* Використання онлайн-ресурсів для самостійного навчання, таких як платформи Moodle, Google Classroom, Coursera, Khan Academy або спеціалізовані сайти з фінансової грамотності. Студенти можуть вивчати матеріали, проходити тести, виконувати практичні завдання, що допомагають засвоїти фінансові концепції.
- *Вебінари та онлайн-семінари:* Організація онлайн-заходів з запрошеними експертами, де студенти можуть отримати додаткові знання, задати питання та обговорити фінансові теми.
- *Інтерактивні презентації та відео*: Використання мультимедійних засобів для створення наочних, інтерактивних презентацій та відео, що пояснюють фінансові концепції, таких як бюджетування, інвестування або кредити [5].

2. Ігрові методи навчання

- *Фінансові симуляції та ігри*: Використання спеціальних комп'ютерних симуляторів для навчання фінансовим навичкам, таких як ігри для планування бюджету, інвестування чи ведення бізнесу (наприклад, "Monopoly", "Cashflow", або інші економічні ігри).
- *Гейміфікація:* Впровадження елементів гри в навчальний процес (наприклад, через систему балів, досягнень, рівнів: Kahoot, Quizlet). Це може бути інтегровано в онлайн-курси, де учні отримують бали за правильні відповіді на фінансові питання або за виконання завдань.

3. Метод проектів

- *Робота з реальними фінансовими ситуаціями:* Створення проектів, де учні аналізують реальні фінансові кейси, створюють фінансові плани або бюджети для реальних чи вигаданих ситуацій (наприклад, проектування бюджету сім'ї, міста чи компанії).

- *Застосування програм для створення фінансових моделей:* Використання таких програм, як Microsoft Excel або Google Sheets, для створення моделей бюджету, аналізу фінансових даних та прогнозування [18].

4. Метод пошукової діяльності

- *Інтернет-дослідження та аналіз даних:* Студенти можуть використовувати інтернет для дослідження фінансових тем, порівняння банківських послуг, кредитних умов, інвестиційних інструментів тощо.

- *Завдання на пошук інформації:* Наприклад, аналіз відомих фінансових криз або порівняння фінансових політик різних країн. Учні можуть використовувати бази даних та інші ресурси для збору актуальної інформації.

5. Використання програмного забезпечення для моделювання фінансів

- *Фінансове моделювання в Excel:* Оскільки Excel є потужним інструментом для аналізу фінансових даних, методика може включати вправи на створення фінансових моделей, таких як аналіз грошових потоків, прогнозування витрат та доходів.

- *Фінансові калькулятори та онлайн-інструменти*: Використання різних онлайн-калькуляторів для розрахунку кредитів, депозитів, пенсійних відрахувань, що дозволяє учням самостійно практикувати обчислення фінансових показників.

6. Метод колективного навчання Платформи для спільної роботи, як *Google Docs, Trello, Padlet*, дозволяють студентам працювати разом над проектами, що вимагають колективного аналізу фінансових ситуацій або створення фінансових планів, обміну ідеями та підготовки фінансових звітів. Це також дозволяє тренувати навички командної роботи, важливі для майбутньої професійної діяльності.

- *Дискусії на форумах або в групах:* Створення груп для обговорення фінансових тем в онлайні, де студенти можуть обмінюватися думками, вирішувати задачі та ділитися досвідом.
- *Спільні проекти через хмарні технології:* Використання платформ для спільної роботи, таких як Google Drive, для створення фінансових документів, планів і аналізів, що дозволяє студентам працювати над проектами разом, навіть з відстані.

7. Метод зворотного зв'язку через технології

- *Автоматизоване тестування:* Використання тестів і квізів для перевірки знань фінансової грамотності через онлайн-платформи. Важливо, щоб ці тести автоматично надавали зворотний зв'язок, пояснюючи правильні та неправильні відповіді.
- *Аналіз результатів за допомогою програмних засобів:* Використання програм, які можуть автоматично оцінювати прогрес студентів, аналізувати їхні помилки та пропонувати шляхи для поліпшення.
- *Робота з даними через аналізатор фінансових показників;* Використання програмних засобів для аналізу фінансових даних, таких як Excel, Tableau, або навіть Python для обробки та аналізу великих обсягів фінансових даних, може допомогти студентам розвинути аналітичні навички та навчити їх приймати обґрунтовані фінансові рішення.

8. Мобільні додатки

- *Мобільні фінансові додатки для навчання:* Використання фінансових додатків, які дозволяють студентам вести особистий бюджет, навчатися управлінню грошима, інвестуванню тощо (наприклад, Mint, YNAB, Revolut).

9. Електронні книги та онлайн-підручники

Використання електронних книг, статей і підручників у форматі PDF або доступних через онлайн-бібліотеки для самостійного вивчення теорії фінансової грамотності.

Ці методи забезпечують інноваційний підхід до навчання та роблять процес навчання більш цікавим і практично орієнтованим, що сприяє глибшому розумінню та засвоєнню фінансових концепцій.

10. Соціальні мережі

Соціальні мережі можуть бути корисним інструментом для обговорення фінансових тем. Учні можуть створювати групи у Facebook або Telegram, де обговорюватимуть важливі фінансові питання, обмінюватимуться порадами або аналізуватимуть новини у світі фінансів [17, 32].

Методичні прийоми викладання фінансової грамотності за допомогою ІТ мають великий потенціал для створення інтерактивного та ефективного навчання.

Розглянемо також методичні прийоми викладання фінансової грамотності за допомогою ІТ:

1. *Використання візуалізації* - є потужним інструментом для навчання, оскільки вона допомагає учням зрозуміти складні фінансові концепції через наочні приклади:
   - Створення графіків, діаграм та інфографіки для пояснення фінансових понять із використанням інструментів **Canva** або **Piktochart**. Це дозволяє учням наочно бачити структуру фінансових операцій, витрат і доходів, що підвищує рівень розуміння.
   - Інтерактивна візуалізація фінансових даних за допомогою **Google Charts** або **Tableau**, що дозволяє студентаам досліджувати статистику та аналізувати фінансові дані в реальному часі.
2. *Робота з відкритими даними* - аналіз реальних даних дозволяє учням краще розуміти фінансові процеси і застосовувати отримані знання на практиці:
   - Використання реальних відкритих економічних даних для аналізу фінансових ситуацій через ресурси, як-от **World Bank Data** або **National Bank of Ukraine**. Це дає можливість розглядати актуальні

фінансові та економічні тренди на глобальному або національному рівнях.

- Студенти можуть використовувати **Google Finance** або **Yahoo Finance** для збору і аналізу реальних фінансових даних про компанії, фондові індекси та валютні курси.

3. *Індивідуалізація навчання* - індивідуалізований підхід до навчання допомагає забезпечити більшу ефективність і адаптацію до потреб кожного учня:

- Платформи, такі як **Google Classroom** або **Moodle**, дозволяють учителям створювати персоналізовані завдання для кожного учня, враховуючи його рівень знань та інтереси. Таке індивідуальне підходження сприяє ефективнішому засвоєнню матеріалу.
- Використання **Edmodo** або **Schoology** для організації самостійної роботи учнів, де вони можуть переглядати відеоуроки, виконувати домашні завдання та обговорювати фінансові питання в онлайн-групах.

4. *Зворотний зв'язок* - оперативне надання зворотного зв'язку допомагає покращити процес навчання, даючи можливість коригувати помилки та закріплювати матеріал:

- Для оперативної перевірки знань можна використовувати **Google Forms** для створення тестів та опитувань. Такі тести дозволяють швидко оцінити рівень засвоєння фінансових концепцій і надавати персоналізований зворотний зв'язок.
- Використання форумів або чатів, як-от у **Slack** або **Microsoft Teams**, для обговорення фінансових тем, де учні можуть поставити запитання і отримати відповіді від викладача чи інших студентів.

Компетентнісний підхід до процесу навчання в загальноосвітніх закладах встановлює не лише сучасні цілі перед здобувачами освіти, проте і, передусім, сучасні вимоги перед науково-педагогічним персоналом і керівництвом загальноосвітніх закладів, які зобов'язані поліпшувати і видозмінювати засоби і

способи навчання та керування в зв’язку з сучасними вимогами інформаційного суспільства. Головним тут знову-таки стає компетентнісний підхід, тобто не лише розроблення теоретичних принципів, правил і вказівок щодо організації начального процесу, але і використання сучасних методик у реальному процесі живого спілкування [42].

Тому, можна допустити, що і у майбутньому розвиток способів навчання, які орієнтовані на використання комп’ютерів, буде проходити на шляху поліпшення моделей знання, які засновано на їхніх засадах. Дані способи будуть набувати інтелектуалізації, усе і більшій мірі будуть наближатися до моделювання єдиних частин навчального простору і деяких видів взаємодії у навчальному процесі. В цьому зв’язку можна сформулювати помітну тенденцію підвищення значення інформаційно-цифрових компетентностей усіх суб’єктів навчального процесу з метою ефективного розвитку і введення сучасних технологій навчального процесу

Методи та педагогічні прийоми у викладанні фінансової грамотності з використанням інформаційних технологій охоплюють різноманітні підходи, спрямовані на інтеграцію цифрових інструментів у навчальний процес. Використання таких технологій має на меті підвищення ефективності навчання, активізацію пізнавальної діяльності учнів та розвиток їхніх практичних навичок у розумінні фінансових процесів.

2.3. Особливості використання інформаційних технологій на уроках фінансової грамотності

Сучасний якісний урок та якісна освіта - це теми, які знаходяться в центрі уваги не лише вчителів, але й випускників, їх батьків і держави. Учитель розуміє, що для забезпечення якісної освіти необхідно спрямовувати свою педагогічну діяльність не лише на розвиток предметних компетенцій, але й на вивчення різних способів, методів та прийомів, на розвиток здатностей до пізнання нового та невідомого, на створення умов для самовдосконалення та

отримання досвіду у вирішенні проблем, реалізації своїх зусиль як у навчальній діяльності, так і загалом у суспільстві.

Інформаційні технології (ІТ) займають важливе місце у формуванні якісної сучасної освіти, значно змінюючи підходи до навчання. Уроки фінансової грамотності не стали винятком. Використання ІТ дозволяє зробити ці уроки цікавішими, практично орієнтованими та інтерактивними [17, 37].

Використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі навчання фінансової грамотності сприяє:

- *залученню уваги учнів* завдяки новизні, яскравості та мультимедійним можливостям, що робить заняття захоплюючими та різноманітними.
- *підвищенню наочності навчання* через розширення можливостей візуалізації, що полегшує сприйняття навчального матеріалу. Учні отримують змогу самостійно шукати інформацію у віддалених базах даних, що стимулює розвиток навичок пошуку.
- *індивідуалізації навчання* за допомогою різнорівневих завдань, які дозволяють учням працювати у власному темпі та обирати зручний спосіб опрацювання матеріалу, викликаючи позитивні емоції та мотивацію.
- *розвитку самоконтролю*, оскільки учні можуть аналізувати свої помилки та коригувати діяльність завдяки зворотному зв’язку.
- *підтримці дослідницької активності* через виконання проєктів, створення презентацій, моделювання тощо, що розвиває творчі здібності школярів .

Впровадження мультимедійних технологій значно підвищує ефективність активних методів навчання. Це актуально на всіх етапах уроку та під час виховних заходів. Учителі, використовуючи комп’ютерні ресурси, можуть швидко знайти якісний ілюстрований матеріал, а створення бази мультимедійних засобів (презентацій, електронних слайдів, навчальних програм) спрощує підготовку до занять.

Серед переваг застосування інформаційно-комунікаційних технологій:

- оптимізація процесу викладання
- ефективна передача великого обсягу матеріалу за короткий час,
- посилення зацікавленості учнів завдяки інтерактивності, яскравим зображенням, відео та аудіосупроводу.
- індивідуальний підхід до кожного учня.

Використання сучасних технологій вимагає підготовки та витрат часу, та вони значно збагачують навчальний процес, сприяють розвитку ключових компетентностей учнів, зокрема інформаційної, комунікативної та здоров'язберігаючої. ІТ забезпечують легкий доступ до інформації, відкривають можливості для варіативності, індивідуалізації та диференціації навчальної діяльності, дозволяють по-новому організувати взаємодію між усіма учасниками освітнього процесу, створюючи систему, в якій учень стає активним і рівноправним учасником навчання [66].

Вивчення курсу «Фінансова грамотність» з використанням інформаційних технологій має певні особливості:

1. Доступ до актуальної інформації. Інформаційні технології забезпечують учням доступ до найсвіжішої фінансової інформації, включно з курсами валют, динамікою фондових ринків, змінами в законодавстві та тенденціями у світовій економіці. За допомогою таких ресурсів, як сайти банків, фінансові платформи чи новинні портали, учні можуть аналізувати реальні дані.

2. Використання інтерактивних інструментів. Інтерактивні платформи, такі як Kahoot, Quizizz чи Google Classroom, дозволяють проводити тести, ігри та опитування. Ці інструменти допомагають закріпити матеріал у цікавій формі, підвищуючи рівень мотивації учнів. Наприклад, створення вікторини з фінансових термінів або практичних завдань, пов'язаних із плануванням бюджету, сприяє глибшому розумінню теми. Розроблена вікторина розміщена у Додатку А.

3. Віртуальні симуляції та навчальні програми. Ефективними є симулятори, які відтворюють реальні фінансові ситуації, наприклад, платформи

для тренування навичок інвестування, ведення домашнього бюджету або управління підприємством. Використовуючи симуляції, учні отримують можливість спробувати свої сили в управлінні фінансами без ризику втрат.

4. Візуалізація складної інформації. ІТ дають змогу візуалізувати складні концепції за допомогою графіків, діаграм та інтерактивних презентацій. Наприклад, замість теоретичного пояснення складного відсотка, можна створити графік, який демонструє, як змінюється сума заощаджень із часом.

5. Розвиток критичного мислення. Використання інформаційних технологій стимулює учнів до аналізу інформації з різних джерел, порівняння та прийняття обґрунтованих рішень. Наприклад, при аналізі фінансових пропозицій банків учні вчаться критично оцінювати умови кредитування чи депозитів.

6. Інклюзивність і доступність. ІТ також сприяють залученню до навчання дітей із різними можливостями. Онлайн-платформи з адаптивними функціями, наприклад, текстовий супровід відео або збільшений шрифт, забезпечують комфорт для кожного учня.

РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВИКОРИСТАННЯ ІТ НА УРОКАХ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ

3.1. Створення плану уроку із застосуванням інформаційних технологій

Інформаційні технології стали невід'ємною частиною сучасного освітнього процесу, виступаючи потужним інструментом для підвищення зацікавленості учнів та розвитку їх ключових компетентностей. Застосування цифрових платформ, інтерактивних ресурсів, віртуальних лабораторій та навчальних ігор дозволяє зробити навчання більш динамічним, цікавим і доступним.

Завдяки інформаційним технологіям учні отримують можливість навчатися в інтерактивному середовищі, де знання подаються у формі, яка сприяє активному залученню та розвитку критичного мислення. Використання мультимедійного контенту, таких як відеоуроки, симуляції, Google таблиці, допомагає краще зрозуміти складні концепції, а також зробити процес засвоєння знань більш ефективним.

Окрім цього, цифрові інструменти сприяють формуванню ключових компетентностей XXI століття: інформаційної грамотності, навичок співпраці, комунікації та самостійного навчання. Використання онлайн-платформ і хмарних сервісів дозволяє створювати індивідуальні траєкторії навчання, адаптуючи навчальні матеріали під потреби кожного учня .

Таким чином, інтеграція інформаційних технологій у освітній процес сприяє не лише кращому засвоєнню знань, але й формуванню навичок, необхідних для успішної діяльності в умовах сучасного інформаційного суспільства [9].

Для прикладу подаємо розробку уроку навчального курсу "Підприємництво та фінансова грамотність" на тему «Особистий бюджет: доходи, витрати, заощадження» з використанням інформаційних технологій.

КОНСПЕКТ УРОКУ НА ТЕМУ:
«ОСОБИСТИЙ БЮДЖЕТ: ДОХОДИ, ВИТРАТИ, ЗАОЩАДЖЕННЯ»

Мета уроку:

Навчальна: Сформувати в учнів розуміння бюджету, сімейних доходів і витрат; поглибити знання про джерела отримання прибутків та способи їх використання; розвивати навички аналізу, порівняння, узагальнення та формулювання висновків.

Розвивальна: Сприяти розвитку пізнавальних інтересів учнів, навичок командної роботи, логічного мислення та здатності самостійно опановувати нові знання.

Виховна: виховувати ощадливість, організованість, уміння робити правильний вибір.

Обладнання: комп'ютерна презентація, гугл таблиці, роздатковий матеріал з теми.

Тип уроку: комбінований – вивчення нового матеріалу та застосування вивченого на практиці.

Очікувані результати.

Учні навчаться:

- аналізувати свої доходи і витрати;
- складати особистий бюджет за допомогою цифрових інструментів;
- застосовувати отримані знання для управління фінансами у реальному житті.

Підготовка до уроку:

Учителю необхідно попередньо підготувати мультимедійну презентацію з ключовими поняттями теми, створити та поширити серед учнів шаблон таблиці бюджету (Excel або Google Sheets), налаштувати демонстраційне обладнання (проектор, інтерактивну дошку, ноутбук).

Хід уроку

I. Організаційний момент (2-3 хвилини)

1. Привітання, перевірка присутності.

2. Ознайомлення учнів із темою та цілями уроку.

ІІ. Актуалізація знань

1. **Мозковий штурм:**

Учитель дає запитання:

1. Як ви вважаєте, для чого родині потрібні гроші? (*Щоб забезпечувати потреби та жити комфортно.*)

2. Як ви розумієте поняття «жити в достатку»? (*Коли грошей вистачає на всі необхідні витрати.*)

3. Скажіть які джерела доходів може мати сім’я?

2. **Інтерактивне обговорення:**

Учні відповідають на запитання, наводять власні приклади доходів і витрат.

3. **Мотивація навчальної діяльності.**

1. Як ви зазвичай розподіляєте кишенькові гроші?

*Учні відповідають, а вчитель виводить на екран слайд презентації (**Слайд 1**)*

Учитель. Тобто, кишенькові кошти ви можете витрачати на недорогі покупки, такі як похід до Макдональдсу, покупка книги, квиток в зоопарк,

морозиво та солодощі, тощо. Але у ваших планах можуть бути великі покупки і на їх реалізацію потрібна значна сума. Як же досягти можливості зробити дорожчі покупки?

Учні відповідають (відкладати кошти, економити, відмовлятися від непотрібних і необдуманих покупок, збільшити доходи, зменшити витрати, тощо).

На дошці з'являються слова ***ДОХОДИ, ВИТРАТИ, БЮДЖЕТ***

- Які з цих слів вам відомі та зрозумілі?
- Яке слово нове для вас?

Учні відповідають, що доходи і витрати – відомі слова і вони їх розуміють, а от слово «бюджет» не всі можуть пояснити.

Учитель. Отже, доходи – це всі кошти, які надходять до родини.

Доходи є:

- Основні (зарплата, стипендія, постійний дохід).
- Додаткові (подарунки, одноразові підробітки).

Учитель. Як називаються всі ті кошти, які використовуються для здійснення покупок? (Вірно, витрати – це гроші, які ми витрачаємо на задоволення наших потреб)

Витрати поділяються на:

- Фіксовані (оплата транспорту, харчування, комунальні послуги).
- Змінні (розваги, покупки одягу, гаджетів).

ІІІ. Засвоєння нового матеріалу

Знаючи що таке доходи, витрати, заощадження ми сьогодні спробуємо розібратися та зрозуміти що таке «БЮДЖЕТ» і зокрема розглядатимемо сьогодні бюджет вашої родини, тобто родинний (сімейний) бюджет. Окрім того постараємося зрозуміти як він утворюється, будемо вчитися планувати бюджет, а також заощаджувати, тобто економити, щоб стало можливим здійснювати покупки різної вартості. І так, починаємо (***Слайд 2, 3***).

Учитель. Робимо висновок: Доходи та витрати разом формують - СІМЕЙНИЙ БЮДЖЕТ

- Але ви маєте розуміти, що у кожної сім'ї бюджет відрізняється. Чому? (*Різні доходи і витрати*).

Якщо доходи сім’ї перевищують витрати, утворюється надлишок коштів. Цей надлишок можна використати по-різному: придбати щось незаплановане, відкласти на майбутнє або покласти на депозит у банку.

- Натомість сім’ї, у яких витрати перевищують доходи, можуть зіткнутися з фінансовими труднощами. Саме тому важливо планувати сімейний бюджет, ретельно контролюючи як доходи, так і витрати (***Слайд 4***).

Учитель. А як ви думаєте, як можна збільшити сімейний бюджет?

Є два основних способи:

1) збільшити доходи,

2) зменшити витрати, тобто економити (заощаджувати).

Учитель. Яким чином ви, діти, можете заощаджувати?

(Берегти воду, електроенергію, тепло, дбайливо ставитися до своїх речей)

Учитель. А зараз, я вам розповім про принцип, який допомагає заощаджувати кошти, і називається він — ***«спершу заплати собі».*** Саме він допомагає не лише накопичувати кошти, але й змінює ваше фінансове мислення, і сприяє відповідальному ставленню до грошей та фінансової незалежності. Його основна ідея полягає в тому, щоб після отримання доходу

(зарплати, стипендії тощо) перш за все виділити фіксований відсоток, або суму для заощаджень, (наприклад, 1000 грн., або 10%), а потім розподіляти решту коштів на повсякденні витрати, рахунки та розваги. Існує також правило 50/30/20:

- 50% — основні витрати (поточні або обов'язкові витрати);
- 30% — бажані витрати (бажання, інтереси, розваги);
- 20% — заощадження (фінансова «подушка») ***(Слайд 5).***

Для управління особистим та сімейним бюджетом існують цікаві методи які називають: метод 6 глечиків ***(Слайд 6).***

або метод 6 конвертів ***(Слайд 7)***.

IV. Практична робота

А зараз настав час і нам навчитися складати бюджет власної родини. Щоб учням було легше і швидше засвоїти матеріал, з раніш підтовленого та збереженого на Google диску зразку, учитель демонструє, як працювати із шаблоном бюджету (на інтерактивній дошці, або проекторі). Цей шаблон

можна скопіювати та розіслати на різні гаджети учням і дати можливість самим заповнити відповідні стрічки (Рис. 2) :

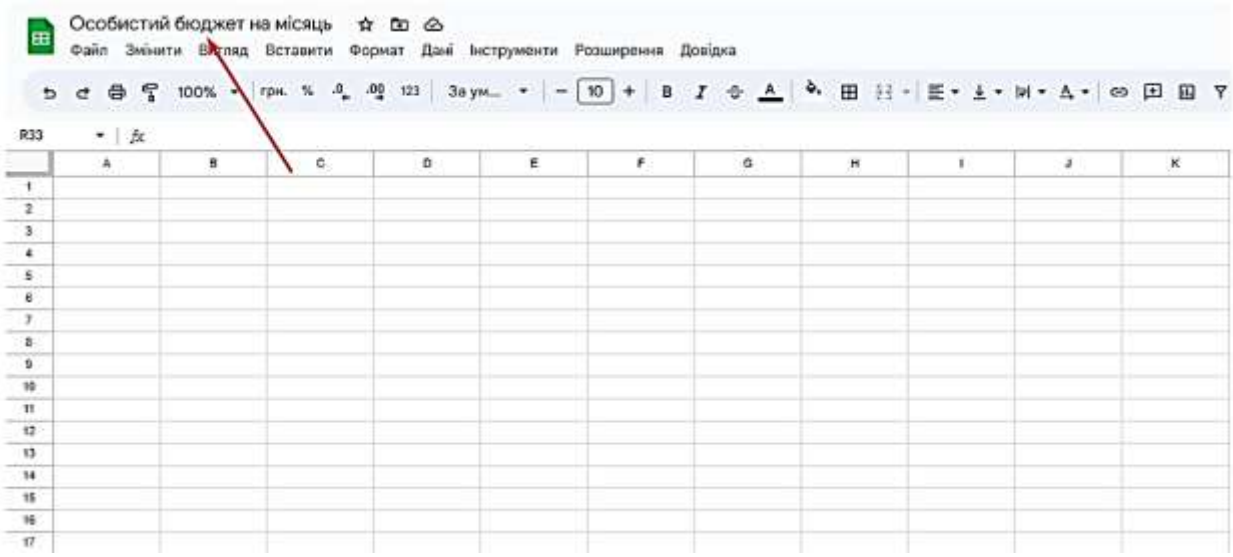

Рис. 2. Таблиця для заповнення особистого бюджету

- Вписати умовний дохід (наприклад, 2000 грн на місяць).
- Додати статті витрат (харчування, транспорт, розваги).
- Використати формули для підрахунку залишку (Рис. 3).

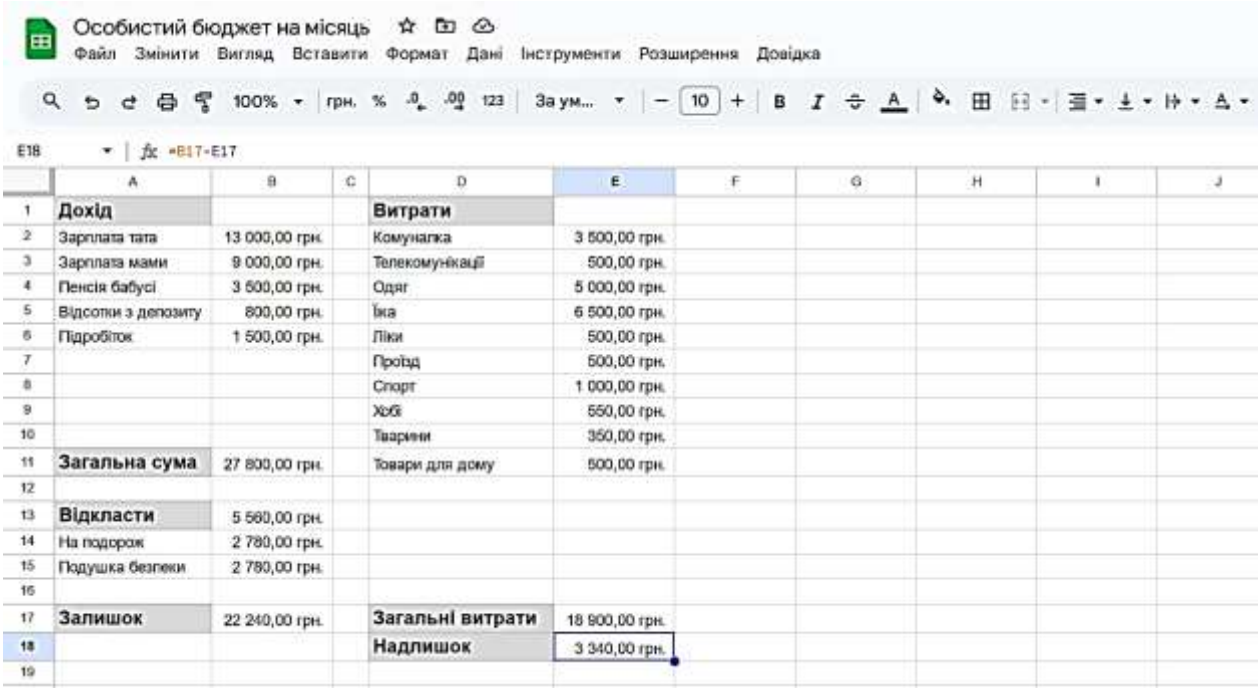

	A	B	C	D	E
1	**Дохід**			**Витрати**	
2	Зарплата тата	13 000,00 грн.		Комуналка	3 500,00 грн.
3	Зарплата мами	9 000,00 грн.		Телекомунікації	500,00 грн.
4	Пенсія бабусі	3 500,00 грн.		Одяг	5 000,00 грн.
5	Відсотки з депозиту	800,00 грн.		Їжа	6 500,00 грн.
6	Підробіток	1 500,00 грн.		Ліки	500,00 грн.
7				Проїзд	500,00 грн.
8				Спорт	1 000,00 грн.
9				Хобі	550,00 грн.
10				Тварини	350,00 грн.
11	**Загальна сума**	27 800,00 грн.		Товари для дому	500,00 грн.
12					
13	**Відкласти**	5 560,00 грн.			
14	На подорож	2 780,00 грн.			
15	Подушка безпеки	2 780,00 грн.			
16					
17	**Залишок**	22 240,00 грн.		**Загальні витрати**	18 900,00 грн.
18				**Надлишок**	3 340,00 грн.
19					

Рис. 3. Таблиця вписаних показників доходів і витрат

Учитель пояснює, як використовуючи інформаційні технології побудувати діаграми, доходів, витрат, заощаджень та ін. у Google Sheets (Рис. 4).

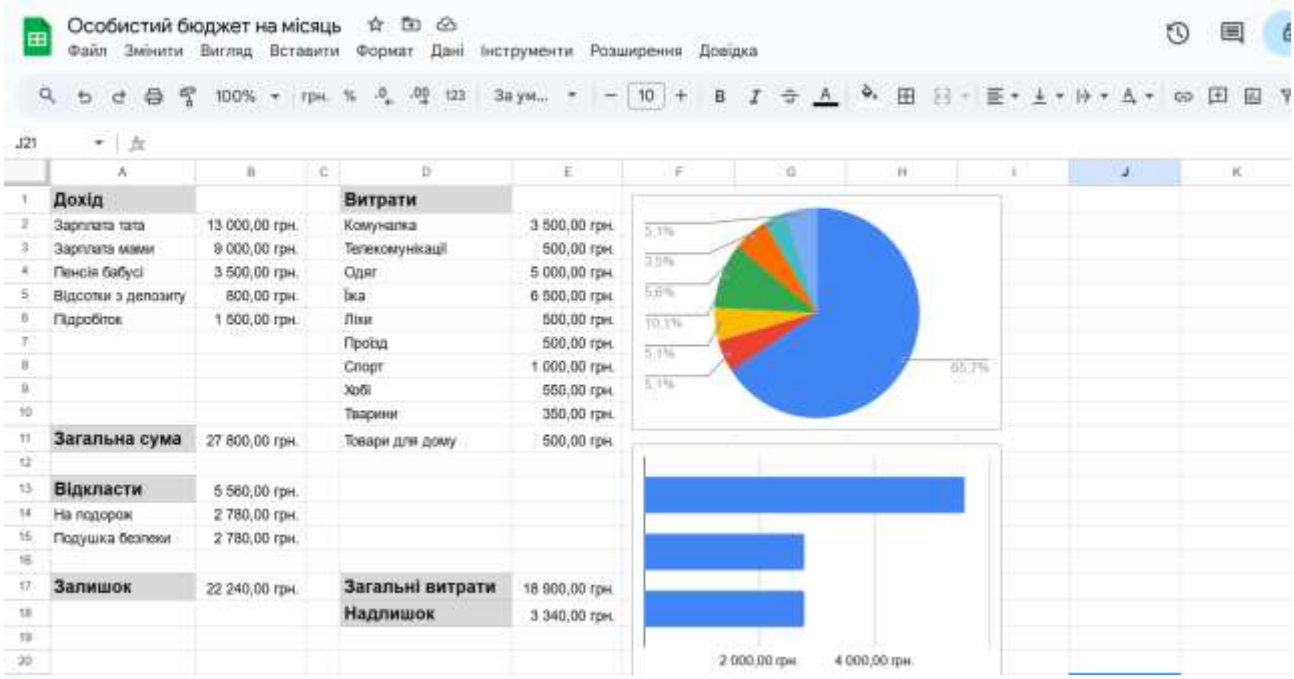

Рис. 4. Таблиця із графічним зображенням елементів родинного бюджету

Робота учнів:

- Відкривають шаблон на своїх пристроях.
- Вписують власні доходи (реальні або умовні).
- Додають статті витрат і розраховують їх співвідношення.
- Будують графік, який відображає структуру витрат.

Обговорення:

Учні обмінюються думками:

- Що найбільше вплинуло на їхній бюджет? (Продукти харчування, хобі, одяг)
- Які витрати можна скоротити?

V. Закріплення знань. Підсумки уроку

Рефлексія

- Що ви дізналися про особистий бюджет?
- Як інформаційні технології допомогли у вирішенні завдання?

Математична хвилинка

Розв’язати задачі зображені на слайді: *(Слайд 8)*

VI. Домашнє завдання

1. ***Родинне завдання:***

- Спільно з батьками створити бюджети своїх сімей на місяць за допомогою Google Sheets або Excel. Врахувати всі доходи та витрати.

2. ***Практичне завдання***

- Підрахуйте, якщо щодня ви будете відкладати по 50 грн. із кишенькових грошей, то скільки ви назбираєте через рік? А яким чином ви зможете зекономити таку суму щодня? Від чого ви змогли б відмовитися щоб заощадити більше?

3. ***Творче завдання:***

Написати коротке есе на тему: «Як я планую заощадити кошти на поїздку мрії».

Заключне слово вчителя.

Ми сьогодні сміливо можемо зробити наступні висновки: *(Слайд 9)*.

І на останок послухайте кілька цікавих висловів відомих людей *(Слайд 10).*

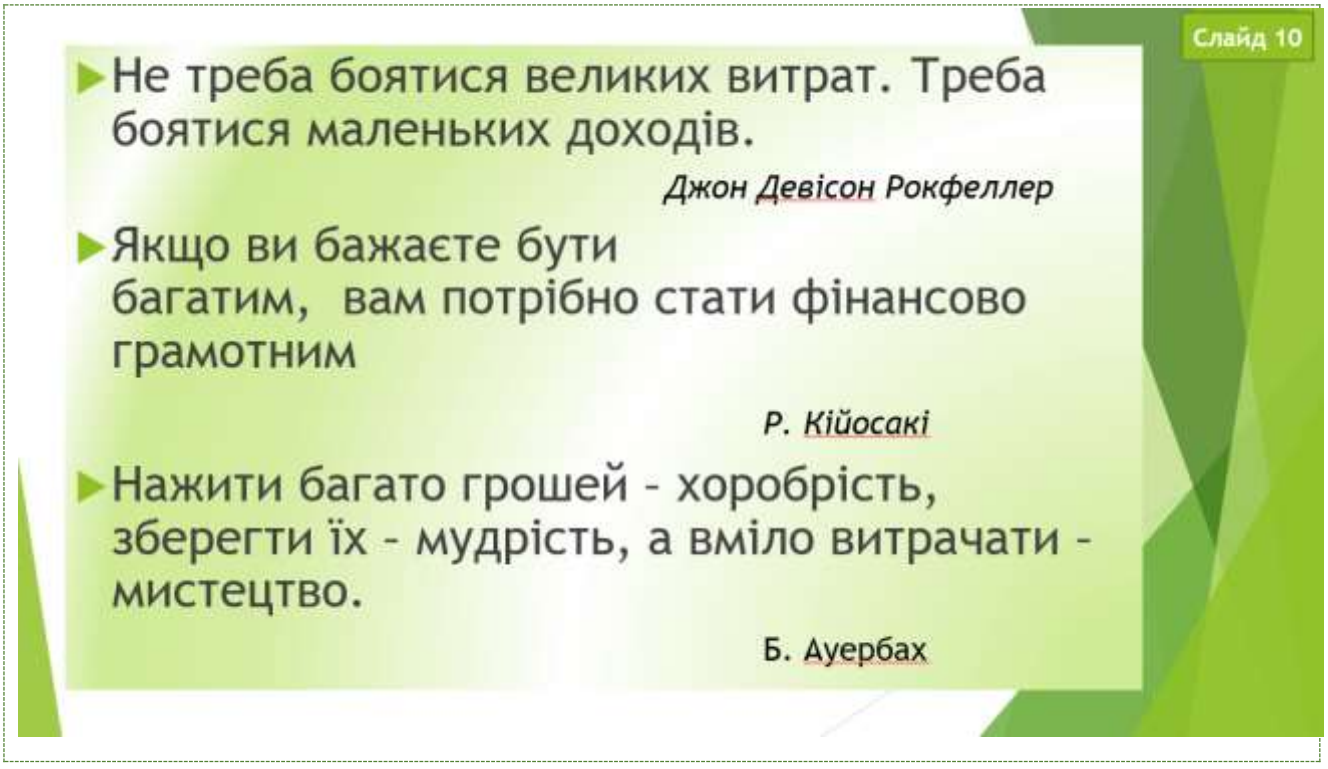

Учитель. Мені було дуже приємно з вами працювати. На цьому наш урок завершено.

Я дякую вам за увагу.

3.2. Методичні рекомендації щодо ефективності використання ІТ на уроках фінансової грамотності

Для формування фінансової грамотності учнів важливо не лише переглядати навчальні плани, але й ретельно добирати зміст, форми та методи роботи. Це дозволяє забезпечити більш ефективне засвоєння фінансових знань і навичок, що є основою для подальшого розвитку фінансової компетентності. Особливу увагу слід приділяти використанню інноваційних інформаційних технологій, оскільки вони мають великий потенціал у цьому процесі [12, 23].

По-перше, фінансова грамотність має свою структуру, і для підвищення її рівня необхідно здійснювати комплексний підхід, впливаючи на всі складові цієї структури. Так, кожен аспект, від знань до навичок, потребує спеціальних методик і інструментів, які можуть бути ефективно реалізовані за допомогою сучасних технологій.

По-друге, варто враховувати, що кожен учень має свій індивідуальний характер, емоції і волю, що можуть активізувати його участь у процесі навчання. Ці фактори впливають на мотивацію та ефективність засвоєння матеріалу, тому методи викладання фінансової грамотності мають бути адаптовані до психологічних особливостей учнів, щоб навчання стало максимально результативним.

По-третє, навчальний процес з фінансової грамотності включає в себе кілька важливих складових: інформаційну, комунікаційну та матеріально-технічну. Інформаційна складова охоплює не лише теоретичні знання, але й вміння використовувати ці знання в реальних умовах. Комунікаційна складова полягає у взаємодії з іншими учасниками навчального процесу, а матеріально-технічна включає доступ до необхідних ресурсів, зокрема цифрових, для забезпечення інтерактивності та залучення учнів.

Широке використання інформаційних технологій є важливим освітнім ресурсом, що служить інтелектуальною основою для навчання творчості у підростаючого покоління. Сучасні технології відкривають нові можливості для формування у студентів не лише знань, а й умінь критично мислити, знаходити нестандартні рішення та адаптуватися до змінюваних умов. Тому надзвичайно актуальним є розвиток методичних підходів до використання інформаційних технологій для реалізації ідей особистісно орієнтованого та адаптивного навчання, з метою всебічного розвитку особистості учня [31, 38].

Незважаючи на наявність різних підходів, розробка ефективних методик викладання фінансової грамотності залишається важливою частиною освітнього процесу. Вона має включати в себе виховні чинники, адже формування фінансового світогляду потребує не лише передачі знань, але й зміни ставлення до фінансових питань, розвитку відповідальності та самостійності учнів. На сьогоднішній день в освітніх установах немає єдиного методичного підходу до викладання фінансової грамотності, що відкриває можливості для подальших досліджень та вдосконалення методик на основі новітніх підходів і технологій. Та все ж для ефективного використання ІТ на уроках фінансової грамотності важливо враховувати деякі методичні рекомендації:

1. *Підготовка:* перед початком уроку слід забезпечити належну підготовку до використання спеціалізованих програм або онлайн-ресурсів. Впевніться, що ви розумієте їх функціонал і можливості.

2. *Інтерактивність:* використовуйте інтерактивні форми роботи з учнями, наприклад, віртуальні гроші для практики бюджетування або ігри на тему фінансів.

3. *Доступність:* забезпечте доступність матеріалів для всіх учнів, включаючи тих, у кого можуть бути обмеження використання технологій.

4. *Варіативність:* використовуйте різноманітні ІТ-інструменти, які допоможуть учням отримати різні типи знань про фінанси.

5. *Постійне вдосконалення:* слід постійно вивчати нові технології та методики роботи з ними для постійного підвищення ефективності у викладанні фінансової грамотності.

Особливо важливим є те, що інформаційні технології дозволяють інтегрувати різноманітні методи навчання, що сприяє розвитку творчого потенціалу учнів. Для цього необхідно створити стратегію пошуку ефективних шляхів і методів вирішення завдань, як навчального, так і практичного характеру, що дозволяє прогнозувати результати своєї діяльності, адаптуючись до різних ситуацій. Розробка таких стратегій допоможе забезпечити гнучкість навчального процесу та підвищить ефективність впровадження інноваційних підходів в освітнє середовище [41, 52].

На нашу думку, для створення ефективного цифрового навчального середовища з формування фінансової грамотності учнів в школі необхідно:

1. *Залучати фінансові організації та страхові компанії* до створення навчальних програм і ресурсів з фінансової освіти, таких як підручники, комп'ютерні програми, ігри, віртуальні спільноти та портали. Це дозволить інтегрувати актуальні знання і досвід професіоналів у сфері фінансів, що підвищить якість навчання.

2. *Сприяти створенню цифрового контенту з фінансової освіти*, який забезпечить вчителів доступом до якісних та ефективних ресурсів, необхідних для викладання. Це дозволить оптимізувати навчальний процес та зробить його більш доступним для учнів різних категорій.

3. *Створити умови для підвищення кваліфікації вчителів* у сфері фінансової освіти, забезпечивши їх доступом до сучасних засобів навчання, методичних матеріалів та розробок. Такі заходи сприятимуть підвищенню компетенцій педагогів та розвитку фінансової грамотності у школах.

4. *Заохочувати участь в міжнародних проектах з фінансової грамотності* всіх учасників освітнього процесу, включаючи учнів, вчителів та батьків. Участь у таких проектах дозволить обмінюватися досвідом та кращими практиками на глобальному рівні.

5. *Заручитися підтримкою органів управління освітою* щодо впровадження заходів з фінансової грамотності в школах, організованих сторонніми зацікавленими особами. Це дозволить забезпечити інтеграцію фінансової освіти в національну освітню політику та забезпечить належну організацію і підтримку ініціатив.

Таким чином, комплексний підхід до інтеграції фінансової грамотності в освітній процес сприятиме створенню більш ефективного і доступного цифрового навчального середовища для учнів.

Виходячи з досвіду європейських країн та міжнародних організацій, що займаються фінансовою освітою, важливо підкреслити унікальність створеного освітнього простору. Наявність загальноєвропейських ресурсів з фінансової освіти свідчить про значимість цього питання; країни створюють загальнодоступні онлайн-платформи, на яких зібрано найкращий досвід у галузі фінансової освіти. Ці ресурси сприяють поширенню та впровадженню фінансової освіти, є майданчиком для зустрічі всіх зацікавлених організацій та осіб, через них реалізуються міжнародні проекти та проводяться дослідження, створюючи центр фінансової освіти [62, 65].

Освітнє середовище в різних країнах відображає реальні умови та можливості шкільної освіти при впровадженні фінансової освіти, що, в свою чергу, впливає на процес та результати розвитку фінансової грамотності учнів. У багатьох країнах ЄС ініціативу з впровадження фінансової освіти у навчальні програми взяли на себе фінансові організації чи страхові компанії, підтримані громадськістю. Як наслідок, у 2015 році була розроблена "Основна рамка компетенцій з фінансової грамотності для молоді" на основі світового досвіду та експертної думки, яка спрямована на визначення базового рівня фінансової грамотності, достатнього для повноцінного життя та безпечного участі в економічному та фінансовому житті суспільства. Ця рамка є важливою через те, що її можна застосовувати у будь-якій країні, а також на її основі можна розробити свою власну програму навчання та оцінювання фінансової освіти.

Важливо відзначити, що у більшості країн Європейського союзу фінансова грамотність інтегрується в інші предмети навчальної програми, а цифрове середовище є важливим інструментом для підтримки такого виду навчання, яке успішно використовується у школах для взаємодії між учнями, вчителями і батьками. Використання такого середовища дозволяє розвивати інформаційно-цифрову компетентність всіх учасників навчального процесу [60, 61].

Інтеграція інформаційних технологій у навчання фінансової грамотності може бути організована досить ефективно дотримуючись певних рекомендацій:

1. Використання сучасних інформаційних технологій, сприяє більш ефективному засвоєнню фінансових знань та навичок. Плануйте інтеграцію інтерактивних відеоуроків, онлайн-тестів і вебінарів. Це дозволяє учням самостійно або в групах вивчати матеріал, перевіряти свої знання та отримувати зворотний зв'язок від викладачів або однолітків. Онлайн-платформи також допомагають розширити доступ до різноманітних джерел навчального контенту.

2. Розробка інтерактивних кейсів та симуляцій фінансових ситуацій дозволяє учням застосовувати теоретичні знання на практиці. Такі завдання дають можливість учням вирішувати реальні фінансові проблеми, наприклад, управління особистим бюджетом, оцінка ризиків при інвестуванні чи планування довгострокових фінансових цілей.

3. Пропонуйте учням взяти участь у віртуальних фінансових іграх. Вони можуть грати в ігри, які дозволяють їм практикувати фінансові навички, такі як управління бюджетом, інвестування, планування витрат або заощаджень. Ігри допомагають зрозуміти основні принципи фінансів у захоплюючій та доступній формі, що сприяє розвитку важливих навичок для реального життя.

4. Підтримуйте ініціативи студентів щодо вивчення фінансової грамотності. Створіть фінансові клуби або групи для обміну досвідом і порадами. Такі клуби можуть організовувати тематичні зустрічі, вебінари,

тренінги або спільні дослідження фінансових проблем, що допомагає студентам глибше зрозуміти тему і застосовувати знання на практиці.

5. Заохочуйте учнів активно використовувати онлайн-ресурси та мобільні додатки для фінансового управління. Це допоможе їм краще організувати своє фінансове життя, планувати витрати та доходи, контролювати заощадження та інвестування. Важливо, щоб студенти розуміли практичну цінність фінансової грамотності і вміли використовувати технології для покращення своєї фінансової ситуації.

Ці кроки допоможуть не тільки вивчати фінансову грамотність, але й активно впроваджувати її в повсякденне життя студентів через сучасні технології та інтерактивні методи навчання [19, 24, 26].

Збільшення якісних цифрових ресурсів та їх використання у навчальному процесі дозволить створити ефективне та інноваційне цифрове середовище для розвитку фінансової грамотності, яке буде доступним і цікавим для учнів, а також прямо вплине на загальну якість навчання, що підтверджується результатами міжнародних досліджень, таких як PISA та USAID.

Та важливо пам’ятати, що поєднання цих технології з традиційними методами навчання, дасть учням змогу не тільки теоретично зрозуміти фінансову грамотність, а й практично застосовувати отримані знання в реальному житті.

ВИСНОВКИ

У випускній кваліфікаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано шляхи вирішення завдання щодо ефективності використання інформаційних технологій в процесі вивчення фінансової грамотності в загальноосвітніх закладах. Враховуючи високий рівень цифровізації сучасного освітнього середовища, особлива увага приділяється застосуванню інформаційних технологій для навчання фінансовій грамотності. В роботі було проаналізовано існуючі підходи до інтеграції фінансової грамотності у шкільну освіту, що дозволяє говорити про те, що використання інформаційних технологій у навчанні фінансової грамотності є ефективним інструментом для

підвищення рівня фінансової обізнаності учнів і підготовки їх до практичного використання фінансових знань у реальному житті.

На основі дослідження було сформульовано наступні висновки та узагальнення:

1. *Актуальність використання ІТ на уроках фінансової грамотності*. Інформаційні технології відіграють важливу роль у сучасній освіті, забезпечуючи доступ до великої кількості інформаційних ресурсів та інструментів для інтерактивного навчання. Використання ІТ на уроках фінансової грамотності дозволяє значно підвищити рівень засвоєння матеріалу та зробити навчання більш цікавим і доступним для учнів.

2. *Покращення розуміння фінансових концепцій.* Використання сучасних освітніх технологій, таких як програмне забезпечення, онлайн-ресурси, мультимедійні засоби та інтерактивні платформи, дозволяє учням вивчати складні фінансові концепції у зрозумілій та доступній формі. Ці інструменти сприяють інтерактивному засвоєнню таких ключових понять, як бюджетування, заощадження, інвестиції та управління боргом, що допомагає формувати практичні навички для застосування в реальному житті.

3. *Розвиток критичного мислення і самостійної роботи*. Сучасні інформаційні технології відкривають широкі можливості для формування в учнів навичок критичного мислення та самостійної роботи. Застосування інструментів, таких як фінансові симулятори, інтерактивні онлайн-ігри та практичні задачі, дозволяє створити умови, максимально наближені до реальних життєвих ситуацій. Наприклад, симулятори фінансових рішень моделюють різноманітні сценарії, де учні повинні аналізувати інформацію, оцінювати ризики та приймати рішення щодо управління особистими фінансами, інвестиціями чи витратами. Онлайн-ігри стимулюють інтерес до навчання, формуючи інтерактивне середовище для експериментів з фінансовими моделями. Розв’язування задач, що базуються на реальних кейсах, допомагає учням розвивати навички системного аналізу, вміння шукати та критично оцінювати інформацію, а також працювати над прийняттям

оптимальних рішень. Таким чином, використання інформаційних технологій сприяє не лише підвищенню рівня фінансової грамотності, а й формуванню в учнів необхідних компетенцій для успішного функціонування у сучасному суспільстві.

4. *Залучення до сучасних фінансових інструментів*. Залучення до сучасних фінансових інструментів є важливим етапом формування фінансової грамотності учнів. У рамках інтеграції фінансової грамотності в різні курси можна забезпечити знайомство учнів із цифровими інструментами, які сприяють ефективному управлінню особистими фінансами. Наприклад, використання мобільних додатків для ведення бюджету дозволяє наочно демонструвати принципи планування та контролю витрат. Банківські онлайн-сервіси допомагають ознайомитися з механізмами здійснення безготівкових платежів, оформлення депозитів або кредитів. Крім того, ознайомлення з інвестиційними платформами сприяє розумінню основ інвестування та ризиків, пов'язаних із цим процесом. Такі знання та навички підвищують готовність учнів до самостійного фінансового життя, сприяють адаптації до сучасних економічних реалій і формують усвідомлене ставлення до особистого фінансового планування.

5. *Індивідуалізація навчання* є одним із ключових підходів у сучасній освіті, який завдяки використанню інформаційних технологій (ІТ) набуває нових можливостей. ІТ забезпечують адаптацію навчального процесу до індивідуальних потреб учнів через надання різноманітних форматів і темпів навчання. Учні можуть обирати власний шлях засвоєння матеріалу, враховуючи особисті особливості, інтереси та рівень підготовки. Це сприяє більш глибокому розумінню навчального матеріалу, підвищує мотивацію до навчання та дозволяє кожному учню отримувати необхідну підтримку у процесі навчання. Інструменти, такі як інтерактивні платформи, адаптивні навчальні програми та тестові системи, дають можливість створювати комфортні умови для ефективного розвитку кожного учня.

6. *Інтеграція, регіональні та культурні особливості в навчанні фінансової грамотності.* Інтеграція елементів фінансової грамотності в шкільні курси дає можливість використовувати практичні приклади, порівняння, що сприяє кращому засвоєнню фінансових концептів. Це дозволяє створювати міжпредметні зв'язки та забезпечувати більш комплексний підхід до вивчення економічних аспектів. Також особливу увагу слід приділяти адаптації навчальних матеріалів до культурних та економічних реалій окремих регіонів. Важливо розуміти, що підхід до фінансової грамотності в Україні може значно відрізнятися від підходу до цієї ж теми в інших країнах через різні соціально-економічні умови.

7. *Виклики та проблеми.* Впровадження інформаційних технологій у навчальний процес є важливим кроком до модернізації освіти, але воно також супроводжується низкою викликів. Серед ключових проблем варто виділити:

- недостатню технічну оснащеність шкіл. Багато навчальних закладів, особливо у сільській місцевості, не мають достатньої кількості комп’ютерів, інтерактивних дощок або доступу до високошвидкісного Інтернету, що обмежує можливості використання сучасних технологій.
- брак кваліфікованих кадрів. У багатьох випадках вчителі не володіють необхідними навичками для ефективного використання новітніх технологій у навчальному процесі. Це вимагає організації регулярних тренінгів та курсів підвищення кваліфікації.
- потреба в постійному оновленні програмного забезпечення. Технології швидко змінюються, і школи стикаються з необхідністю адаптуватися до нових стандартів, оновлюючи програми та підтримуючи їх у робочому стані. Це може бути пов’язано зі значними фінансовими витратами.

8. *Перспективи розвитку.* У майбутньому можна очікувати значне розширення використання інформаційних технологій у навчанні фінансової грамотності завдяки стрімкому розвитку новітніх технологій, онлайн-платформ та адаптивних програм. Важливим кроком є активне впровадження нових методів навчання, що дозволяють ефективно інтегрувати ІТ-ресурси у

навчальний процес. Крім того, необхідно проводити регулярні тренінги для педагогів, щоб забезпечити їм необхідні знання та навички для роботи з цифровими інструментами, що, в свою чергу, сприятиме більш ефективному засвоєнню фінансових знань учнями.

Ці висновки мають важливе значення для розвитку сучасних методик навчання та можуть стати основою для подальших досліджень і впровадження інноваційних інформаційних підходів у сфері освіти. Вони вказують на необхідність комплексного підходу до формування фінансової грамотності в школах, з урахуванням не лише глобальних трендів, але й місцевих умов, що, в свою чергу, сприятиме підвищенню фінансової обізнаності та підготовки молодого покоління до прийняття відповідальних фінансових рішень у майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барадія Н. Г. Компетентнісний підхід у процесі вивчення фінансової грамотності в гімназії та ліцеї. *Інноваційна педагогіка*. 2018. Вип. 3. С. 49-52.
2. Бонд Р., Куценко О., Лозинська Н. Фінансова грамотність та обізнаність в Україні: факти та висновки. Проект USAID «Розвиток фінансового сектору» (FINREP). – Київ, Грудень 2010. – 42 с.
3. Гісь І. Хмарні технології як засіб формування інноваційного освітнього середовища: методичні рекомендації. Луцьк. 2016. 56 с.
4. Гуревич Р. С. Інформаційно-телекомунікаційні технології в освіті. Енциклопедія освіти. [Акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень]. К. : Юрінком Інтер, 2008. С. 364-365.
5. Гладун М. А. Сучасні онлайн інструменти інтерактивного навчання як технологія співробітництва / М. А. Гладун, М. А. Сабліна // Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету. 2018. Вип. 4. С. 33-43. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/oeeemu_2018_4_6.
6. Дементієвська Н. Вчимося самі, вчимо інших. Вісник програм шкільних обмінів, №21, 2004, С. 5-8с.
7. Дементієвська Н. П. , Морзе Н. В. Комп'ютерні технології для розвитку учнів та вчителів. *Інформаційні технології і засоби навчання*: Зб. наук. праць / За ред. В.Ю. Бикова, Ю.О. Жука / Інститут засобів навчання АПН України. К.: Атіка, 2005. 272 с.
8. Державний стандарт базової середньої освіти. https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrainska-shkola-2/derzhavniy-standart-bazovoi-serednoi-osviti (дата звернення: 19.08.2024).
9. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. К.: Академвидав, 2004. 352 с.
10. Дорошенко Н. О., Романів В. В. Фінансова грамотність населення України. *Ефективна економіка*. 2018. № 11. URL:

http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6682 (дата звернення: 10.08.2024).

11. Дослідження рівня фінансової грамотності українців. URL: https://talan.bank.gov.ua/fingramotnist#doslidgennya. (дата звернення: 19.12.2023).
12. Економіка і фінанси. 9 клас: навч.- метод. посібник для вчителя / авт.. кол.; за аг. ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. Київ : ДВНЗ "Університет банківської справи", 2020. 123 с.
13. Електронні версії посібників курсу «Фінансова грамотність». Інститут модернізації змісту освіти. URL: https://imzo.gov.ua/kurs-finansova-gramotnist/elektronni-versiyi-posibnikiv-spetskursu/ (дата звернення: 19.02.2024).
14. Забуга Н. Курс «Фінансова грамотність» у системі загальної середньої освіти: практичні питання впровадження. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://finrep.kiev.ua/download/finlit_workshop_sep22_2014_zabuha.pdf (дата звернення: 10.03.2024).
15. Закон України «Про освіту». 2017. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text (дата звернення: 19.07.2024).
16. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи: монографія / за ред. П. Ю. Сауха. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. 444 с.
17. Інформаційні технології в сучасній системі освіти: моногр. / О.М. Романуха, В. М. Зінченко, С. К. Ревуцька, П. О. Чевердак, Д. П. Шапран. [ДонНУЕТ], . Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2019. – 122 с.
18. Каламаж, Р. В. Проєктні технології у педагогіці: теорія та методика. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2020. 312 с.
19. Кізима, Т. О. Фінансова грамотність населення: зарубіжний досвід і вітчизняні реалії [Текст]. *Вісник Тернопільського національного економічного університету.* Тернопіль, 2012. № 2. С. 64–71.

20. Кірдан О. Л. Інформаційно–цифрова компетентність випускника закладу загальної середньої освіти: теоретичний аналіз. *Концептуальні проблеми розвитку сучасної гуманітарної та прикладної науки*: матеріали II Всеукраїнського науково–практичного симпозіуму (м. Івано– Франківськ, 20–21 квітня 2018 року). Івано–Франківськ: Редакційно–видавничий відділ Університету Короля Данила, 2018. С. 110–113.
21. Ковтун О. А. Проблеми періодизації трансформації фінансової поведінки домогосподарств на ринку фінансових послуг України. *Проблеми економіки*. 2013. № 3. С. 274–281.
22. Колупаєва Т.Є. Впровадження інформаційних технологій навчання в умовах проектування інноваційного освітнього середовища вищого навчального закладу. *Інноватика у вихованні*: зб. наук. пр. / Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. Рівне : РДГУ, 2016. Вип. 4. С. 157–168.
23. Концепція загальної середньої освіти (12 річна школа). Постанова Колегії МОН України та Президії АПН України №12/5-2 від 22.11.2001.
24. Концепція формування фінансової грамотності у початковій, основній та старшій школі. Проект // Географія та економіка в рідній школі. 2015. № 10. С. 2–4.
25. Кучерова, Г. Ю. Шляхи розвитку фінансової культури населення. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту*. Сер.: Економіка і менеджмент. 2013. Вип. 2. С.125-131.
26. Марчишинець О. В. Застосування інноваційно-інформаційних освітніх технологій у підготовці фахівців з економіки: європейський досвід. Матеріали науково-практичної конференції «Інноваційні освітні технології: європейський досвід та його впровадження в підготовку фахівців з економіки та управління», 24 – 28 липня, м. Рига, 2017. – С. 85–91.
27. Методика викладання фінансової грамотності: навч. посіб./Т. О. Кізима, В.В. Письменний, С. Л. Коваль, Н. І. Карпишин та ін.; за ред. д.е.н., професора Кізими Т. О. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2017. 200 с.

28. Модельна навчальна програма «Підприємництво і фінансова грамотність. 8-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автор Панченко С. Ю.) URL: https://drive.google.com/file/d/1LvnfBQAccOsslxzg4NrvbioEMUrS8gos/view(дата звернення: 19.07.2024).
29. Модельна навчальна програма «Підприємництво і фінансова грамотність. 8-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Кузнєцова А. Я., Довгань А. L, Часнікова О. В., Шніцер О. П., Тригуб О. В., Гірченко Т. Д., Шабанова О. В., Харченко А. М., Нагайчук Н. Г.). URL: https://drive.google.com/file/d/1mRCE7T2I-RyV9JmGBIWLV__5fnApgaOU/view (дата звернення: 10.05.2024).
30. Модельна навчальна програма «Підприємництво та фінансова грамотність. 8-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Беспалко І. В., Войтицька Л. В., Тригуб О. В., Ролік В. А.) URL: https://drive.google.com/file/d/18qag0WNuquRUw2h7l-E30Xcw_x0LUJ9K/view (дата звернення: 19.07.2024).
31. Морзе Н. В., Барна О. М. «Мультимедійні засоби у сучасній освіті» // Освіта і управління. 2021. 24(3).
32. Морзе Н. В., Кузьмінський А. І. "Інформаційні технології в освіті: навчальний посібник". Київ: Освіта, 2020.
33. Мунді, Ш. (2012) Рекомендації щодо розробки національних стратегій з фінансової грамотності. Міжнародний досвід: стратегії і програми фінансової грамотності. URL: http://vaks.org.ua/images/news_inform/UA_CPFL_Shaun_Mundy_FinLiteracy_Mar2012_ukr.pdf (дата звернення: 19.11.2023).
34. Навчальна програма курсу за вибором «Фінансова грамотність» для учнів 9 (10/ 11) класів закладів загальної середньої освіти. https://ja-ukraine.org/wp-content/uploads/teaching_program_fl-2.pdf (дата звернення: 15.06.2024).
35. Національна стратегія розвитку фінансової грамотності до 2030 року. URL: https://bank.gov.ua/ua/about/strategy-fin-literacy (дата звернення: 19.07.2024).

36. Овчарук О. В., Малицька І. Д., Іванюк І. В., Гриценчук О. О., Кравчина О. Є., Сороко Н.В. Використання сучасних інформаційних технологій у освітньому процесі: міжнародні тенденції. Збірник інформаційних матеріалів. К.: ІІТЗН НАПН України. 2019. 40 с.
37. Осадчий М. М . Використання сучасних інформаційних технологій у освітньому процесі. URL: http://surl.li/ndwjrn (дата звернення: 15.02.2024).
38. Пєхота О. М., Кіктенко А. З., Любарська О. М. та ін. Освітні технології / за ред. О. М. Пєхоти / К.: Видавництво А.С.К. 2003. 255 с.
39. Постанова «Про затвердження Національної стратегії розвитку фінансової грамотності до 2030 року». За матеріалами сайту Міністерства цифрової трансформації України від 01.05.2024 № 542. URL: https://ips.ligazakon.net/document/KL240265 (дата звернення: 19.06.2024).
40. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 No 463-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-IX#Text (дата звернення: 29.05.2024).
41. Радзішевська, Д. В. Підвищення фінансової грамотності населення України як один із пріоритетів державної політики на сучасному етапі. 2014. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://academy.gov.ua. (дата звернення: 15.03.2024).
42. Романуха О. М., Зінченко В. М., Ревуцька С. К., Чевердак П. О., Шапран. Д. П. Інформаційні технології в сучасній системі освіти: моногр. [ДонНУЕТ]. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2019. 122 с.
43. Савченко О. Я., Бібік Н. М. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: виклики та перспективи. Київ: Освіта України. 2018.
44. Семеног А. Ю., Кривич Я. М., Цирулик С. В. FinTech технології: суть, роль і значення для економіки країни. Вісник Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Серія: Економіка. 2018. Вип. 2(67). Т. 23. С. 100-105.
45. Синчишина О. А. Соціально-педагогічні аспекти супроводу навчального процесу з використанням сучасних інформаційних технологій. Сучасні

інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2012. Вип. 33. С. 491-497.

46. Сисоєва С. О., Бондарева Л. І. Педагогічні технології професійної підготовки: навчальний тренінг. Київ: Відкритий міжнародний університет розвитку людини, 2006. 180 с.
47. Слав'янська Н., Незнамова А. Підвищення фінансової грамотності: комерційний проект чи державна необхідність. *Вісник Національного банку України*. 2013. № 4. С. 31–35.
48. Смовженко Т. С., Кузнєцова А. Я. Фінансова грамотність населення та її вплив на розвиток економіки України. Регіональна економіка. 2013. №2(68). С. 34-42.
49. Спірін О. М. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) в освіті. *Енциклопедія освіти.* Нац. акад. пед. наук України: 2-ге вид., допов. та перероб. Київ: Юрінком Інтер. 2021. С. 426-427.
50. Стратегія розвитку фінансового сектору України/ URL: https://bank.gov.ua/ua/about/develop-strategy (дата звернення: 29.02.2024).
51. Стратегія фінансової грамотності. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/strategiya-fingramotnosti-ta-ponad-700-zahodiv-yak-natsionalniy-bank-pidvischuvav-riven-finansovoyi-kulturi-v-ukrayini-u-2019-rotsi (дата звернення: 29.02.2024).
52. Студенець О. А. Педагогічні аспекти супроводу навчального процесу з використанням інформаційних технологій. *Збірник тез конференції «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання*: досвід, тенденції, перспективи». Хмельницький інститут післядипломної педагогічної освіти. 8 квітня 2021. № 7. С. 120-123.
53. Третяк О. С. Застосування інноваційних педагогічних технологій. Психолого-педагогічні засади проектування інноваційних технологій викладання у вищій школі: монографія /За заг. ред. В.П. Андрущенка, В.І. Лугового. К.: «Педагогічна думка», 2011. 260 с.

54. Фінансова грамотність : навч. посібник / авт. кол. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т. С. Смовженко. Вид. 2-ге, випр. і доп. К., 2013. – 311 с.
55. Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні. Результати дослідження 2018. URL: https://talan.bank.gov.ua/uploads/files/Financial-Literacy-Survey-Report_June2019_ua.pdf (дата звернення: 29.11.2023).
56. Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні у 2021. Звіт за результатами дослідження. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Research_Financial_Literacy_Inclusion_Welfare_2021.pdf?v=4 (дата звернення: 29.11.2023).
57. Шевченко О. М., Марчишинець О. В., Жовнір Н. М. Використання інноваційних освітніх технологій у підготовці фахівців економічного профілю: практичний досвід. *Modern Technologies in Education* : col. monograph. Opole :The Academy of Management and Administration in Opole, 2019. P. 451-461.
58. Шевченко, О.М., Шевченко А.Ф. Інноваційні інформаційні технології – запорука нової якості освіти. *Новітні інноваційні освітні технології: проблеми, розвиток та досвід впровадження*: матеріали XXXVII міжнародної наук.-метод. конфер., (м. Полтава, 28–29 березня 2012 р.): в 2 ч. Ч.ІІ. Полтава: ПУЕТ, 2012. С. 95–97.
59. Юрій С. І., Кізима Т. О. Фінансова грамотність населення в діалектиці сучасних освітніх тенденцій Фінанси України. 2012. № 2. С. 16-25.
60. Core competencies framework on financial literacy for youth. OECD, OECD/INFE. 2015. URL: https://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/Core-Competencies-Framework-Youth.pdf (дата звернення: 29.10.2023).
61. National standard of financial literacy version 1.1. 2014. URL: https://www.minedu.sk/data/att/11069.pdf (дата звернення: 29. 01.2024).
62. Results of the OECD PISA 2018 financial literacy assessment of students.2019. URL: https://www.oecd.org/financial/education/launch-pisa-financial-literacy-results-2018. (дата звернення: 29.05.2024).

63. Financial Education Planning Frameworks. URL: https://www.young-enterprise.org.uk/teachers-hub/financial-education/resources-hub/financial-education-planning-frameworks (дата звернення: 05.12.2023).
64. Kravchyna, O.Y., 2020. Financial education of schoolchildren with the use of digital technologies: European experience. Educational Dimension [Online], 3, pp.9–24.: URL: https://doi.org/10.31812/educdim.v55i0.4365
65. Practical Money Skills. URL: https://www.practicalmoneyskills.com
66. Core Competencies for Financial Education in Kindergarten, Basic Education, Secondary Education and Adult Learning and Training. 2013. URL: https://www.todoscontam.pt/sites/default/files/SiteCollectionDocuments/CoreCompetenciesFinancialEducation.pdf (дата звернення: 10.10.2024).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

ВІКТОРИНА
З ФІНАНСОВИХ ТЕРМІНІВ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ
З ПЛАНУВАННЯ БЮДЖЕТУ

Частина 1: Теоретичні запитання (Фінансові терміни)

1. Що таке «бюджет»?

А) План витрат і доходів на певний період

Б) Документ для звітування в банку

В) Список бажаних покупок

Г) Сума грошей на рахунку

(Правильна відповідь: А)

2. Що означає термін "депозит"?

А) Грошовий внесок у банк з метою збереження або отримання доходу

Б) Борг, який ви берете у фінансової установи

В) Податок на майно

Г) Обов'язковий платіж за комунальні послуги

(Правильна відповідь: А)

3. Яке визначення "інфляції"?

А) Зростання цін на товари та послуги, що знижує купівельну спроможність грошей

Б) Зниження цін на товари та послуги

В) Стабільність валютного курсу

Г) Скорочення обсягу виробництва

(Правильна відповідь: А)

4. Що таке "прибуток"?

А) Різниця між доходами і витратами на користь доходів

Б) Загальна сума витрат

В) Гроші, які банк дає у кредит

Г) Податок, сплачений до бюджету

(Правильна відповідь: А)

Частина 2: Практичні завдання (Планування бюджету)

Завдання 1: Розрахунок доходів та витрат

Уявіть, що ваш місячний дохід складає 15,000 грн. Вам потрібно розподілити ці гроші на наступні категорії:

- Оренда житла: 6,000 грн
- Продукти харчування: 4,000 грн
- Транспорт: 1,500 грн
- Дозвілля: 2,000 грн
- Заощадження: ?

Запитання: Скільки грошей залишиться для заощаджень?

(Розв'язок: 15,000 - (6,000 + 4,000 + 1,500 + 2,000) = 1,500 грн)

Завдання 2: Пріоритети витрат

У вас є 10,000 грн. Визначте, що купити першочергово, якщо ваш список включає:

- Оплата комунальних послуг: 3,000 грн
- Новий телефон: 5,000 грн
- Продукти: 2,000 грн
- Абонемент у спортзал: 1,000 грн

Запитання: Який порядок витрат є фінансово грамотним?

(Рекомендована відповідь: 1) Продукти; 2) Комунальні послуги; 3) Телефон або спортзал залежно від потреб і залишку грошей)

Завдання 3: Визначення зайвих витрат

Ви склали бюджет на місяць і побачили, що витрачаєте 3,000 грн на каву в кафе. Як ви можете оптимізувати ці витрати?

- А) Зменшити частоту відвідувань кафе,
- Б) Перейти на домашнє приготування кави,
- В) Збільшити дохід, щоб не скорочувати витрати,

- Г) Відмовитися від інших витрат на користь кави.

(Рекомендована відповідь: А або Б)

Завдання 4: Заощадження на велику покупку

Ви плануєте придбати ноутбук вартістю 30,000 грн через 6 місяців. Скільки потрібно щомісяця відкладати, якщо ви можете зберігати гроші на депозиті з 2% річних?

(Підказка: Щомісячна сума ≈ 5,000 грн з урахуванням невеликого приросту відсотків)

Ці запитання допоможуть учням закріпити знання фінансових термінів і навчитися приймати обґрунтовані рішення в управлінні бюджетом.